

**Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет фізичного виховання та спорту
Кафедра теорії та методики фізичного виховання**

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ЗАСОБАМИ ЗАНЯТЬ У ШКІЛЬНИХ СПОРТИВНИХ СЕКЦІЯХ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 211-м
заочної форми навчання
спеціальності:
014 Середня освіта (фізична культура)
Освітньо-професійна програма:
«Середня освіта (фізична культура)»
Нікітченко Тетяна
Керівник: доцент Глухов І.Г.
Рецензент: Щербина С.І.,
вчителька фізичної культури Херсонської
спеціалізованої школи І-ІІІ ступеня № 57 з
поглибленим вивченням іноземних мов

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ.....	6
1.1. Значення та місце фізичної культури у системі загальної середньої освіти.....	6
1.2. Характеристика занять у шкільних спортивних секціях та інших позакласних форм занять фізичними вправами.....	10
1.3. Характеристика процесу розвитку, виховання та формування особистості дітей молодшого шкільного віку.....	15
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	20
2.1. Організація дослідження.....	20
2.2. Методика дослідження особистісних якостей молодших школярів Р.Кеттела.....	20
2.3. Методика властивостей особистості дітей.....	26
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ У ШКІЛЬНИХ СПОРТИВНИХ СЕКЦІЯХ.....	27
3.1. Визначення властивостей особистості дітей 9-10 років, які займаються у шкільних спортивних секціях.....	27
3.2. Середні показники сформованості особистісних якостей дітей 9-10 років, які займаються у шкільних спортивних секціях.....	30
РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	37
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
Додаток А.....	49
Додаток Б.....	51
Додаток В.....	52
Додаток Г.....	53
Додаток Д.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні навчання в закладах загальної середньої освіти, виконання завдань домашньої роботи суттєво збільшують навантаження на дитячий організм, і при цьому діти майже зовсім не бувають на свіжому повітрі. Слід відмітити, що свої вихідні дні проводять біля телевізора чи грають у малорухливі т.з. “сидячі” комп’ютерні ігри. Діти та підлітки менше рухаються, при цьому більше сидять, і в результаті чого виникає нестача м’язової діяльності, зростають статичні напруження. Крім цього ті діти, які додатково займаються мистецтвом, зокрема музикою та живописом, мають ще менше вільного часу, при цьому статичний компонент їх життя збільшений, і вони мають більш низький рівень своєї рухової активності. Недостатня за величиною та зусиллям рухова активність дітей та підлітків у їх повсякденному житті досить несприятливо позначаються на стані їх здоров’я.

Значні розумові і статичні навантаження під час проведення часу в школі, відсутність ще й додаткової рухової активності, систематичний малорухливий спосіб життя, нераціональне харчування, багато в чому призводять до того, що у значній кількості учнів погіршується зір, порушується діяльність серцево-судинної та дихальної систем, відбуваються негативні явища в обміні речовин, знижується опірність організму до різного характеру захворювань.

У нинішніх умовах важливим завданням сім’ї та школи у роботі для зміцнення здоров’я дітей та підлітків є прищеплювання учням досить стійкого інтересу до занять фізичними вправами, як в школі, так й в позашкільний час. Тому в зв’язку із цим слід використовувати всі відомі форми фізичного виховання, як в школі, так і під час самостійних занять фізичними вправами у домашніх умовах, відвідування всіляких спортивних секцій з ціллю підвищення рівня рухової активності, збереження і зміцнення здоров’я, вдосконалення фізичної підготовленості дітей та підлітків.

У процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку можуть вирішуватися різного характеру питання. Зокрема, виховуються морально-вольові якості особистості дитини; виробляється необхідність у здійсненні повсякденних занять фізичними вправами; можуть формуватися важливі для життя рухові дії, вміння їх виконувати в різних умовах; можуть розвиваються ті рухові якості, що необхідні у майбутній трудовій діяльності та під час захисту своєї Батьківщини.

Значну роль в позакласних та позашкільних формах фізичного виховання школярів відіграють їх заняття фізичною культурою та спортом в різних гуртках, спортивних секціях та клубах. І до фізичного виховання учнів, саме молодшого шкільного віку слід підходити досить творчо, при цьому враховувати індивідуальність кожної дитини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на підставі науково-дослідної теми кафедри теорії та методики фізичного виховання «Соціально-педагогічні та медико-біологічні основи фізкультурно-оздоровчої активності різних груп населення» (державний реєстраційний номер: 0118U100260).

Мета роботи: розглянути роль систематичних занять у шкільних спортивних секціях у формуванні особистості учнів початкових класів.

Об'єкт дослідження – освітній процес учнів початкових класів.

Предмет дослідження — формування особистості дітей молодшого шкільного віку у контексті їх занять у шкільних спортивних секціях.

Завдання роботи:

1. Розкрити суть завдань та дати характеристику формам фізичного виховання школярів і виділити організаційні форми позашкільної фізкультурно-виховної роботи.

2. Розглянути основні закономірності формування особистості молодших школярів.

3. Здійснити дослідження сформованості особистісних якостей хлопчиків та дівчаток до та під час занять у шкільних спортивних секціях.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблематики формування особистості, констатуючий експеримент, ознайомлення та узагальнення передового теоретичного досвіду, бесіда, спостереження, анкетування.

Практичне значення даної **роботи** полягає у розробці та впровадженні методичних рекомендацій для вчителів початкових класів, здобувачів вищої освіти під час проходження виробничої практики у закладах загальної середньої освіти питань ефективної організації різних форм позакласної роботи, а також роботи у шкільних спортивних секціях з дітьми молодшого шкільного віку.

Апробація роботи та публікації. Надрукована стаття в співавторстві у збірнику наукових праць «Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту: [Електронний ресурс]. Харків : ХДАФК, 2021 на тему: «Формування особистості молодших школярів, які займаються в шкільних спортивних секціях».

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, основної частини (чотирьох розділів), висновків та списку використаних джерел, який складається з 42 джерела українською та російською мовами. Робота містить 4 таблиці та 2 рисунки. Основний зміст роботи представлений на 44 сторінках, 4 сторінки літературних джерел та 7 сторінок додатків.

РОЗДІЛ 1

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ

1.1. Значення та місце фізичної культури у системі загальної середньої освіти

Як відомо, що на відміну від різних навчальних дисциплін, що відносяться до різних областей загальної освіти, зокрема таких як математика, різні гуманітарні науки, мистецтво та ін., фізична культура пройшла довгий та важкий шлях свого проникнення у структуру змісту загальної середньої освіти, як самостійний навчальний предмет. Слід відмітити, що фізична культура виокремлювалася досить давно, ще в епоху верхнього палеоліту під час економічного і суспільного розвитку.

Розвиток та становлення фізичної культури у змісті освіти на правах окремої частин її структури передбачало зусиль протягом багатьох віків значної плеяди мислителів-гуманістів, педагогів, а також ентузіастів фізичної культури, ще під час епохи Відродження, а також соціалістів-утопістів, соціал-демократів, інших представників передової педагогічної думки [34].

У ХХ сторіччі приблизно у 50-60-і роки навчальна освітня дисципліна “Фізична культура” перетворюється у системну форму організації фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти і об’єднала біля себе різні позакласні форми занять фізичними вправами, наприклад фізкультурно-оздоровчі заходи у режимі робочого шкільного дня (наприклад, гімнастика до занять, застосування фізкультурних хвилинок та паузи під час уроків, застосування ігор на перервах), а також форм позакласної та позашкільної спортивно-масової роботи зі школярами.

Слід відмітити, що до того часу, як дитина бути могла користуватися формальним навчанням, та зможе бути, своєю чергу, наполегливою, жартівливою, досить цікавою та передбачуваною, тоді вона повинна навчитися досягати своєї мети та, навіть, програвати. При цьому слід отримувати певне задоволення від здійснення фізичної та розумової роботи.

Достаменно відомо, що сучасні діти недостатньо рухаються, менше, ніж діти попередніх поколінь, грають у рухливі ігри, тому, що прив'язаності до телевізору, смартфонів та комп'ютерних ігор. А з іншого боку зменшується й кількість відкритих місць для проведення цих ігор, а все разом занепокоює батьків дітей та педагогів. І щоб підтримати значний інтерес дітей до подібних ігор, вони мають їх знати, тому завдання педагога полягає допомогти їм у цьому [33 та інші].

Як відомо, одним із компонентів всебічного гармонійного розвитку особистості дітей та підлітків виступає фізичне виховання.

Фізичне виховання є системою певних соціально-педагогічних заходів, які спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я, загартування організму, також гармонійний розвиток пропорцій тіла, вдосконалення функцій та фізичних можливостей людини, передбачає формування життєво необхідних рухових вмінь і навичок [30].

Нормальному фізичному розвитку учнів сприяють різні форми та види позакласної фізкультурно-спортивної діяльності серед яких слід відмітити:

1. Ранкова гімнастика до початку уроків, що передбачає - організувати дітей на початку їх навчального дня, також запобігання викривленню постави, зростання працездатності учнів серед дня, здійсненню загартування організму. Слід відмітити, що вона є одним із видів самостійних занять фізичними вправами дітьми;

2. Відвідування занять у гуртках та секціях, до основних завдань яких належить створення умов для прищеплення дітям звички до систематичних занять, а також сприяння впровадження фізичної культури у свій побут. Під час занять закріплюються та удосконалюються вже здобуті на уроках фізичної культури знання, практичні вміння, а також навички. І досить характерною ознакою здійснення позакласних форм занять фізичним вихованням є їх добровільність;

3. Масові змагання спортивного чи розважального характеру, спортивні свята характеризуються чіткою організацією, дотримання встановлених

ритуалів. Все це сприяє забезпеченню комплексного розв'язання завдань у вихованні школярів, зокрема фізичного, морального, естетичного тобто, тобто формування дитини як всебічно розвиненої особистості [15].

Виділимо групу основних завдань, що виконує фізкультурно-оздоровча діяльність школярів. Зокрема до них можна віднести наступні:

1. Зміцнення здоров'я, у учення недоліків статури, вдосконалення функціональних можливостей дитячого організму.

2. Розвиток фізичних якостей, зокрема швидкості, гнучкості, силових якостей, витривалості, швидко-силових та координаційних здібностей.

3. Виховання у дітей ініціативності, самостійності, а також формування адекватної оцінки своїх власних фізичних спроможностей.

4. Виховання звичок до формування здорового способу життя, виховання звички до самостійних занять фізичними вправами чи обраними різними видами спорту під час дозвілля, організація активного відпочинку.

Педагогічний контроль який здійснюється в школі ставить високі вимоги і до викладачів фізичного виховання. Тобто безпосередня педагогічна діяльність вимагає від викладача не лише глибокого знання свого предмета, але й визначеної постійної системи послідовності своїх дій [3, 9, 26]. Об'єктом діяльності педагога є особистість дитини.

Педагогічна діяльність вчителя фізичної культури складається із визначених певних елементів, які спільно створюють психологічну структуру. При цьому кожен учень має:

- систематично відвідувати заняття з фізичного виховання у встановлені навчальним розкладом дні й години;

- проходити медичне обстеження у відведений термін, проводити самоконтроль за станом свого здоров'я та фізичного розвитку, рівня фізичної підготовленості;

- опановувати знання з теорії та методики фізичного виховання, застосовуючи відповідні літературні джерела;

- дотримувати свого раціонального режиму навчання, відпочинку та харчування;

- виконувати самостійно фізичні вправи, постійно займатися ранковою гімнастикою, спортом або ж туризмом, виконувати тижневий руховий режим, враховуючи консультації вчителя;

- досить активно приймати участь у різноманітних масових оздоровчих, фізкультурних та спортивних заходах свого класу, школи.

При роботі з учнями вчитель має уміти чітко та грамотно висловлювати свої власні думки, спостерігати за класом, і знаходити з ним спільну мову, раціонально використовувати наочне обладнання тощо.

Метою фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти є формування певної фізичної культури школяра, як невід'ємного компонента загальної культури майбутнього спеціаліста, який здатний реалізувати її під час освітньої, професійної діяльності, у своїй родині.

Фізичне виховання в закладах освіти проводиться протягом всього періоду навчання дітей і підлітків, здійснюється у різних формах:

Навчальні заняття

1. Передбачені програмою обов'язкові заняття, які відбиваються у навчальних планах всіх класів у обсязі двох-трьох годин на тиждень і включаються до розкладу протягом усього періоду навчання дітей та підлітків;

2. Консультативно-методичні заняття, що направлені на створення для учнів методичної і практичної допомоги щодо організації і проведення самостійних занять фізичними вправами;

3. Індивідуальні заняття для учнів, які характеризуються недостатньою фізичною підготовленістю або ж відстають у оволодінні матеріалом, і ці заняття організуються за особливим розкладом протягом як серед навчального року, так і під час канікул [10].

Позакласні заняття

1. Фізичні вправи різного характеру у режимі робочого навчального дня (це малі форми самостійних занять наприклад, у вигляді комплексів “хвилина бадьорості” тощо);

2. Заняття в у спортивних шкільних чи позашкільних секціях, неформальних групах та клубах за власними фізичними інтересами;

3. Масові фізкультурні, спортивні та оздоровчі заходи.

Застосування цих форм фізичного виховання у комплексі повинне забезпечити включення фізичної культури до способу життя учнів, досягнення ними оптимального рівня фізичної активності [9, 33]. А для оцінки фізичного стану організму дітей та підлітків, їх фізичної підготовленості необхідно широко використовувати антропометричні індекси, вправи-тести і т.і.

1.2. Характеристика занять у шкільних спортивних секціях та інших позакласних форм занять фізичними вправами

Позакласна робота, як відмічалось раніше, є досить важливою ланкою у системі фізичного виховання школярів. І вона має проводитись у відповідності із основною метою та завданням фізичного виховання, має сприяти спрямованому розвитку як фізичних, так і психічних якостей учнів. Разом з тим визначає певні конкретні функції у системі фізичного виховання, має свої власні специфічні завдання, в першу чергу, задоволення потреб учнів у регулярних заняттях для їх фізичного вдосконалення, у бажанні проявити свої фізичні можливості під час змагань тощо [9, 18].

До позакласних форм фізичного виховання відносяться всі форми, як колективних, так і індивідуальних занять перед уроками, в режимі шкільного дня, а також після закінчення уроків, можуть включати заняття і у позакласних та позашкільних закладах. Ці заняття проводяться учнями самостійно, а можуть і під керівництвом вчителів (інструкторів). Слід відмітити, що для форм позакласних занять фізичними вправами може бути

характерна їх спортивна спрямованість. У випадку використання цих занять у режимі навчального дня, то об'єднують учнів в першу чергу, одного класу, а позакласні заняття можуть охоплювати учнів з різних класів. Змагання базується на природній схильності учнів до здорового суперництва та самоутвердження в колективі, виховна сила проявляється тільки за умови, якщо вона буде дієвою формою самодіяльності всього учнівського колективу. Змагання характеризується гласністю, об'єктивним порівнянням підсумків, організовує, згуртовує колектив, може спрямовувати на досягнення успіхів, сприяє навчанню перемагати.

Важко переоцінити значення змагань, як основного спортивного атрибуту під час фізичного виховання школярів. У межах обов'язкового фізичного виховання у школі, застосування змагальних форм занять фізичними вправами підлягають логіці педагогічного процесу, його інтересам, якостям, а також розв'язанню освітніх та виховних завдань. Атмосфера застосування змаг[21].

Існують також і класифікаційні змагання, що проводяться згідно з регламентом, спортивною класифікацією та правилами змагань, і передбачають тривалі та послідовної роботи. І тому під час змагань з певних видів спорту може приймати участь невелика частина учнів та практично не приймають участі діти молодшого шкільного віку. І у цьому випадку у школах здійснюються некласифікаційні змагання. Приймання участі в них не дає можливості на присвоєння розрядів, так як вони не передбачені певною спортивною класифікацією; їх програма відхиляється від класифікацій; під час їх проведення допускаються передбачені програмою не значні порушення правил змагань. До подібних змагань слід віднести всі міні-ігри на майданчиках невеликих розмірів, застосування меншого часу на проведення зі скороченням часу, можливе використання нестандартного інвентарю, не постійною кількістю гравців тощо [21].

Шкільна програма передбачає різні завдання змагань, зокрема з техніки виконання вже засвоєних вправ або тих, які вивчаються, а також результат

(штрафні кидки, удари по воротах тощо). Можуть включати завдання на прояв фізичних якостей, зокрема стрибки, підтягування, згинання та розгинання рук в упорі лежачи та ін.), а також обов'язково комплексні естафети.

До різновидів шкільних змагань відносять: конкурс (уміння розвивати вміння самостійно використовувати фізичні вправи, будувати комплекси та комбінації, а також засвоювати певну інформацію та раціональне розв'язання учнями рухових завдань, змагання “з листка” (спонукання учнів до рівноцінного освоєння всіх розділів програми), “Веселі старты”, командні ігри, естафет, спортивні змагання (цікава та захоплююча форма позакласної роботи із фізичного виховання у школі).

З метою популяризації спортивно-масової роботи у школі здійснюється організація у двох напрямках. Перший з них характеризується чіткою організацією регулярних занять фізичними вправами, враховуючи потреби і інтересів школярів. У цьому випадку виділяють такі форми занять, як секції з різних видів спорту, гуртки фізичної культури (наприклад, загальної фізичної підготовки чи лікувальної фізичної культури). Наступний напрямок чітко пов'язаний із проведенням спортивних змагань, проведенню масових фізкультурних заходів (наприклад, дні здоров'я чи тематичні спортивні свята тощо) [5, 21, 34 та ін.].

Спортивні гуртки та секції у школі

Важливими завданнями гуртків фізичної культури, *наприклад* спортивних гуртків, є якомога масове залучення учнів до систематичних занять фізичними вправами, включення фізичної культури до їх щоденного побуту, вдосконалення фізичного розвитку і фізичної підготовленості.

Гуртки загальної фізичної підготовки *вирішують* завдання підготувати учнів до їх успішного складання нормативів шкільної програми із фізичної культури. Ці заняття проводяться по 2-3 рази на тиждень тривалістю 45-60 хв. і відбуваються під керівництвом вчителя (інструктора) фізичної культури, можливо старшокласників чи батьків.

Для достатньої підтримки стійкого інтересу до занять їх слід проводити наступним чином, так щоб учні могли спостерігати за своїми результатами під час подібних занять. Для цього необхідно ці заняття насичувати доступними і необхідними фізичними вправами загальної і спеціальної фізичної підготовки, що постійно ускладнюються, сприяючи якомога швидше досягати певних результатів. Налагоджену роботу у групах з фізичної підготовки, а також лікувальної фізичної культури необхідно індивідуалізувати, надавати дитині фізичні вправи для розвитку саме тих необхідних груп м'язів, які в неї досить слабкі, і від яких залежить успішне виконання нормативу, і із якого в неї є відставання. Під час проведення навчально-тренувальних занять досить важливо дотримуватися необхідної послідовності збільшення обсягу та інтенсивності фізичних навантажень. Важливе значення у підтримці інтересу до тренувальних занять відіграють змагання, рухливі та спортивні ігри, а також ігрові вправи. Підбір ігор буде залежати від підготовленості учнів та завдань конкретного заняття [17, 28].

Організація тренувальних занять у групах із фізичної підготовки найчастіше всього аналогічна самого уроку фізичної культури. І тут важливо, щоб групи були створенні із учнів приблизно одного віку та рівня підготовленості.

Спортивні секції як певної форми позакласного фізичного виховання утворюються для учнів основної медичної групи. І у них вирішуються завдання, що визначаються певної вибраної спортивної спеціалізації, а також підготовки до спортивних змагань. Окрім того, у спортивних секціях відводяться відбір у дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ).

Основним змістом занять в гуртку є вправи, що сприяють різнобічному фізичному розвитку школярів, і в тому числі й вправи, що несуть спортивний характер. Одні заняття проводять з якогось одного виду фізичних вправ тоді як, інші – з декількох видів (зокрема, з легкої атлетики, гімнастиці, футболу).

У секціях загальної фізичної підготовки вже спеціальних груп для дітей молодшого шкільного віку не організовують, у них, приймають участь учні

старшого віку. Старші діти, по мірі зацікавленості, із часом вже переходять до спортивних секцій.

На уроках фізичної культури, а також на заняттях гуртків загальної фізичної підготовки застосовуються передбачені програмою вправи основної гімнастики (наприклад, шиккування та перешиккування; основні положення та рухи рук, ніг чи тулуба; застосування вправ із м'ячами чи скакалками; використання акробатичних і танцювальних вправ. Можливе використання лазіння та пере лазіння, використання вправ на гімнастичній стінці, утримання рівноваги; передбачений також ходьба, біг та стрибки; метання). Для учнів початкових класів також доречно застосовувати рухливі ігри, плавання, а вже у 3-4 класах можливе застосування вправ з легкої атлетики.

Одними із головних завдань шкільного фізичного виховання є виховання міцних, а також здорового підростаючого покоління, які у повній мірі оволоділи навичками та умінням, що визначені навчальною програмою з фізичної культури. В школі наряду із секцією загальної фізичної підготовки слід організовувати секції з різних видів спорту, наприклад з плавання, тенісу або ж настільному тенісу, ігрових видів спорту (волейбол, баскетбол, футбол), спортивних єдиноборств, фітнесу, танців тощо.

Для цих видів позакласної роботи слід організовувати фізкультурні, спортивні, а також туристичні гуртки. Їх можуть організовувати для учнів окремих класів, або ж для групи дітей, що навчаються у декількох паралельних класах. При цьому найкраще мати спортивну секцію зі всіма віковими групами, а ніж декілька секцій із неповним добором вікових груп. У цьому випадку ті діти, які займаються у секції протягом навчання у школі мають можливість пройти шлях від початківця, навіть до спортсмена-розрядника.

Також слід відмітити, що свою роботу спортивні секції виконують на основі профілю дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Заняття можуть проводитися вчителем фізичної культури чи тренерами із видів спорту по 2-3 рази в тиждень тривалістю 1-1,5 години [23, 34].

1.3. Характеристика процесу розвитку, виховання та формування особистості дітей молодшого шкільного віку

Людина народжується як індивід, а також як суб'єкт суспільства, із притаманними для неї природними задатками, пізніше формується як особистість в системі суспільних відносин завдяки ціленаправленому вихованню.

Індивідуальність являє собою цілісну характеристику окремої людини, визначає її оригінальність, самобутність певного її психічного складу. Як відомо, не кожен індивід є своєрідною індивідуальністю, і для цього необхідно стати особистістю [2, 3].

Розвиток людини не слід зводити до засвоєння та простого накопичення нею знань, умінь, а також навичок з багатьох галузей науки та практичної діяльності. Розвиток не слід розглядати тільки з кількісного боку. Він полягає передусім у якісних змінах певної психічної діяльності, у чіткому переході від розвитку, виховання та формування особистості від її нижчих рівнів до вищих, а також у виникненні нових рис пам'яті, психічних якостей сприймання, уявлення, мислення, крім волі, характеру тощо, у формуванні нових якостей особистості.

Так зване поняття «розвиток особистості» і «формування особистості» є дуже близькими, їх також нерідко вживають як синоніми. Виділяють три види розвитку та формування особистості, це стихійне, цілеспрямоване, і також саморозвиток з самоформуванням [8, 18, 31].

Особистість людини розвивається у анатомо-фізіологічному, психічному, а також соціальному напрямках. Зміни на анатомо-фізіологічному рівні характеризуються збільшенням та розвитком кісткової і м'язової систем, всіх внутрішніх органів, а також нервової системи. Психічні зміни, в свою чергу, характеризуються розумовим розвитком, формування психічних рис особистості. Тоді як набуття різноманітних соціальних якостей, які необхідні для життя у суспільстві — визначають соціальний розвиток особистості [25].

Багато в чому розвиток особистості залежить від спадковості,

середовища, а також виховання. Джерелом та внутрішнім змістом його є внутрішні та зовнішні суперечності, зокрема процеси збудження та гальмування; у емоційній сфері — це задоволення та незадоволення, радість та смуток; між спадковими особливостями та потребами виховання між рівнем розвитку особистості та певним ідеалом, так як ідеал завжди більш досконалий за окремого конкретного вихованця, і він спонукає до самовдосконалення особистості. Слід відмітити, що між потребами особистості і моральними обов'язком існує залежність, так щоб потреба не вийшла за межі встановлених суспільних норм, вона має «стримуватися» певним моральним обов'язком людини, щоб сприяти формуванню здорових матеріальних, а також духовних потреб особистості; Існує зв'язок при формуванні особистості між прагненням цієї особистості та її реальними можливостями, тобто коли особистість намагається досягти певних результатів в навчанні, тоді як рівень її пізнавальних можливостей ще не досить невисокий, для вирішення суперечності їй слід посилено працювати над собою й надалі[19].

У навчально-виховній діяльності педагогам необхідно враховувати те, що розвиток особистості учня має певний наслідувальний характер (і на основі цієї закономірності розробляються різні теоретичні засади використання методу прикладу під час виховання), а людська особистість розвивається в постійній діяльності (тобто, природні задатки людини реалізуються лише в процесі її життєдіяльності, а також всебічному її розвитку сприяє залучення до багатьох видів діяльності), під впливом середовища (тобто умови життя, близьке оточення, засоби масової інформації, вулиця, а також шкільний колектив справляють відчутний вплив на перебіг розвитку особистості школяра). І цей розвиток відбувається як певний результат впливу на різні сторони людської психіки (тобто на уроці, на виховному занятті мають бути задіяні й мислення, й увага, й пам'ять, й уява, й емоційно-почуттєва сфера тощо). Нові риси особистості потребують більш нового ставлення до неї (тобто врахування у вихованні не лише

вікових особливостей учнів, а ще й того, що дитина кожного збагачується знаннями, набуває певного життєвого досвіду, і сьогодні вона є іншою, а ніж була ще вчора) [13, 27].

Як відомо, у педагогіці шкільний вік поділяють на: молодший (він припадає на період від 6-7 до 11-12 років); середній, який ще називають підлітковий (12-15 років); і старший, або ж юнацький (15-18 років). Межі вікових періодів є відносно рухомі, тому певний природний потенціал дітей, а також виховний вплив на дітей буває різний. Слід відмітити, що кожній віковій групі характерні певні анатомо-фізіологічні, психічні, а також соціальні ознаки, тобто віковими особливостями [1].

Молодший шкільний вік. Важливими його показниками є готовність дитини до навчання, а саме навички до розумових зусиль, зосередженість у роботі, а також вміння слухати вчителя та виконувати його завдання. Пізнавальна діяльність проходить переважно у процесі навчання, пам'ять є наочно-образною, мислення розвивається від емоційно-образного, навіть до образно-логічного [1].

Підлітковий вік. Він позначений бурхливим ростом та розвитком організму. Спостерігаються нові переживання, які вносять у життя підлітка статеве дозрівання. Сприймання підлітка перебуває у стадії становлення, і тому якість його різна. Покращується продуктивність пам'яті, характерна розпорошеність інтересів. Важливу роль у його житті грають різні форми спілкування, може посилюватися прагнення дружити. Цей період дітей потребує певної диференціації у організації життя хлопців та дівчат.

Юнацький вік. Це період вже формування світогляду, самосвідомості, характеру, а також життєвого самовизначення, якому важливу роль відіграє пізнавальна діяльність, пам'ять стає зрілішою, мислення здатне абстрагувати та узагальнювати навчальний матеріал. Мовлення старшокласника збагачується різними науковими термінами, стає більш виразним та конкретизується. В них формуються стійкі професійні інтереси, прагнення до самовиховання стає рисою їх особистості [1].

Всередині кожної вікової групи спостерігаються значні відмінності, які залежать від природних задатків, а також умов життя та виховання дитини, і їх називають індивідуальними особливостями (зокрема, темперамент, характер, здібності та ін.). Від урахування типологічних властивостей нервової системи та темпераменту школярів у освітньому процесі залежать наслідки навчання та виховання. Формування особистості відбувається також і у процесі розвитку її інтересів та потреб.

Неврахування індивідуальних особливостей може призводити до того, що навіть здібні учні можуть втрачати інтерес до навчання, праці і потрапляють до категорії т.з. важких дітей. Належним чином поставлене виховання передбачає знання кожного учня, і без урахування їх індивідуальності неможливе успішне навчання та виховання [11].

Біологічна спадковість визначає те загальне, що робить людину людиною, а з іншого боку робить людей різними за рядом ознак зовнішнього вигляду та внутрішніх якостей. На особливу увагу заслуговує питання вивчення та розгляду спадковості інтелектуальних здібностей, які визначають розвиток розумових та пізнавальних сил.

Як вирішальний фактор розвитку людини, виховання виконує наступні функції, зокрема організовує діяльність, в якій розвивається та формується особистість; дозволяє підбирати зміст навчання та виховання, який, в свою чергу, сприяє розвитку та формуванню особистості; дозволяє усувати впливи, що можуть досить негативно позначитися на розвитку та формуванні особистості; може ізолювати особистість від негативних для неї розвитку і формування умов, що неможливо усунути [3, 17].

Насамперед виховання сприяє створенню умов для розвитку спадкових фізичних особливостей та природних задатків, набуття нових рис, якостей, які формуються впродовж всього життя людини. Виховання не здатне докорінно змінити тип темпераменту, хоча може вносити до нього певні корективи. Вихованням, і особливо самовихованням, людина здатна розвивати і зміцнювати гальмівні процеси, збільшувати силу та динамічність

(рухливість) нервових процесів.

Ефективність розвитку та формування особистості може підвищуватися за умови, якщо особистість стає не лише об'єктом, а й суб'єктом процесу виховання. Лише ті виховні впливи, що виражають потребу самої дитини, спираються на її активність, є досить цінними як виховні та забезпечують її розвиток.

Висновки до 1 розділу

До основних форм позакласної роботи з фізичного виховання з учнями відносять самостійні індивідуальні заняття фізичними вправами, а також функціонування позашкільних освітньо-виховних закладів, зокрема створення спортивних гуртків, спортивних секцій, дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Формування особистості молодших школярів має ряд особливостей, зокрема спрямованості, самопізнання, самоконтролі, усвідомленості, стриманості та ін. під час навчальної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Організація дослідження

В експериментальній частині роботи прийняли участь 15 хлопчиків та 12 дівчаток молодших класів від 9 до 10 років, що займалися в спортивних секціях та є учнями НВК№ 48 м. Херсону. Тестування для всіх учнів проводилося двічі: перше тестування провели на початку занять у спортивних секціях (хлопці відвідували секції з футболу та єдиноборств, дівчата відвідували секції зі спортивних танців та єдиноборств) в жовтні-листопаді 2020 року; наступне тестування – після 4 місяців занять в спортивних секціях, а саме у березні-квітні 2021 року.

Для оцінки рівня сформованості особистісних якостей ми використовували методику «Дитячий варіант особистісного тесту Р. Кеттела», окрім цього визначалися властивості особистості за тестом Г.Айзенка (адаптований дитячий варіант).

2.2. Методика дослідження особистісних якостей молодших школярів Р.Кеттела

Дана методика є модифікацією адаптованою стосовно дітей молодшого шкільного віку відомого варіанту особистісного 16-факторного тесту-опитувальника Р. Кеттела [6, 7, 14, 43].

Опис тесту

Тест містить 12 шкал, які відповідні основним рисам особистості дитини. Кожна з них може бути позитивною і негативною, наприклад: "інтелектуальна розвиненість – інтелектуальна нерозвиненість", причому повна шкала оцінки, яка передбачає від мінімального до максимального пункту сягає 10 балів із середнім значенням 5,5 бали.

Далі наводиться опис цих 11 особистісних рис. У методиці виділяють три рівні розвитку різних характеристик особистості: низький (тобто від 1 до

3 балів), середній (тобто від 4 до 7 балів) та високий (тобто від 8 до 10 балів). Під час описів різних особистісних рис виділяються та представляються тільки два крайні полюси їх розвитку, а саме високий та низький. Вказуються відповідні їм кількісні оцінки за шкалою та дається коротка якісна характеристика. Назви більшості рис особистості є односкладовими в тому сенсі, що у них не називається протилежний полюс шкали: позитивний чи негативний. А там, де це необхідно, він представляється у певному окремому, власному формулюванні. Зокрема, перша із рис особистості названа "екстраверсія". І передбачається, що протилежна їй риса, також оцінюється за допомогою цієї же шкали, а саме інтроверсія, вона при цьому має місце у випадку, коли екстраверсія в дитини відносно слабо розвинена.

На початку обстеження випробовуваним дають наступну інструкцію [43]:

"Дорогі діти! Ми за допомогою даної методики проводимо вивчення вашого характеру і для цього пропонуємо вам відповісти на ряд питань. Вони є перед вами (при початку групового обстеження) або будуть вам зачитані (перед індивідуальним обстеженням). На ці питання не існує "правильних" або "неправильних" відповідей, всі вони з погляду цінності однакові. Кожен з вас повинен буде вибрати для себе найбільш відповідну відповідь. Всі питання складаються з двох частин, розділених сполучником "або". Познайомившись з питанням, ви повинні будете вибрати відповідь, яка вам більше всього підходить. В опитному листі навпроти номера кожного питання є два квадратики, що відповідають лівій частині думки (всьому, то розташовано до сполучника "або") і його правої частини (всьому, що розташовується після сполучника "або"). Поставте, будь ласка, хрестик у тому з квадратиків, який за розташуванням відповідає вибраній вами відповіді, тобто справа або зліва. У деяких питаннях може не бути відповідей, точно відповідних для вас. Тоді потрібно трохи подумати та все ж вибрати з двох можливих ту відповідь, яка більше для вас підходить. Пропускати питання або не вибирати одну з двох запропонованих відповідей

не дозволяється".

Вказівки по обробці результатів тестування

Під час визначення кількості балів, які отримані дитиною за кожен із оцінюваних рис особистості, застосовується стандартний ключ (додаток Б), який накладається на бланк. Ключ по суті це шаблон, за допомогою якого досить швидко знаходяться та підраховуються необхідні бали. Кожна із рис особистості на шаблоні позначена певною цифрою, а ті відповіді, що співпадають із шаблоном, оцінюються в 1 бал. Потім всі бали, які отримані по 1-й та 2-й частині опитувальника, додаються для кожної риси особистості. Сума балів, яка отримана є попередньою оцінкою риси особистості. Вона записується у нижній частині бланку для відповідей проти вказаної відповідної риси особистості.

Подібна оцінка переводиться у стандартну 10-бальну, шляхом співвідношення її із нормативними даними, які представлені у вигляді таблиць (для 8-10 років) (додаток В). У обстежуваного в таблиці знаходять для кожної риси особистості певний інтервал, що включає попередні оцінки, та співвідносять їх зі значенням нормативів, які позначені у першому рядку таблиці. Кожен із них є остаточною, або шкальною, оцінкою, яка виражена у одиницях 10-бальної шкали.

Риса І. Екстраверсія

Високі бали за цією шкалою становлять 8-10 балів і характеризують дитину як відкриту, доброзичливу, а також товариську, співчутливу, уважну до людей. Досить низькі бали за цією шкалою характеризують її як замкнуту, недовірливу, а також відособлену, байдужу до оточуючих складає від 1 до 3 балів.

Дитина із високою оцінкою за цією шкалою характеризується як емоційна, із домінуванням позитивних емоцій, весела та товариська. Та дитина в якій низька оцінка тієї ж самої риси особистості є недовірливою, образливою, а також нездатною приховувати свої негативні емоції, а також будувати взаємини із оточуючими людьми на позитивній основі. У її

поведінці досить часто спостерігаються егоцентризм та упертість.

Риса II. Впевненість у собі

Дитина із досить високими балами за цією шкалою (8-10 балів) характеризується як впевнена у собі, із низькою тривожністю. Дитина із низькими балами за цією шкалою (від 1 до 3) характеризується як невпевнена у собі, та легко ранима. Низькі значення цієї риси особистості зазвичай відмічаються у дітей, які емоційно досить гостро реагують на свої невдачі, а також оцінюють себе як менш здатних порівняно із більшістю однолітків, та погано контролюють свої емоції, можуть відчувати психологічні та поведінкові труднощі у пристосуванні до нових обставин та умов життя. Досить високі значення за цією шкалою, навпаки, можуть спостерігатися у досить добре соціально адаптованих дітей та підлітків.

Риса III. Емоційна збудливість

Діти із високою оцінкою за цією шкалою – 8-10 балів, характеризуються як стримані, незбудливі та флегматичні, найчастіше спокійними. Діти, які мають порівняно низькі оцінки (1-3 бал) визначаються як нетерплячі, легко збудливі та реактивні. Для дітей із підвищеною збудливістю властиві нестійкість уваги, підвищена рухова активність. Досить низька оцінка за цією якістю особистості розглядається за ознаку емоційної врівноваженості та стриманості.

Риса IV. Незалежність

Дитина із високими значеннями за цією шкалою – 8-10 балів – є досить незалежною, наполегливою, прагнучою домінувати над оточуючими людьми, ні у чому не поступатися їм. Та дитина, яка має низькі показники (1-3 бали), навпаки, проявляє певну схильність до ризику та безпечність.

Риса V. Розсудливість

Досить високі показники за цією шкалою (8-10 балів) свідчать про розсудливість дитини, її серйозність та обережність. А досить низькі показники, навпаки, говорять про схильність до ризику та безпечність (1-3 бали).

Ті діти, які мають низьку оцінку за даною рисою особистості, відрізняються певним авантюризмом, безвідповідальністю, а також переоцінкою своїх можливостей та надмірним, не виправданим оптимізмом. Діти, які володіють високою оцінкою, поведуться завжди розумно, зважено, і прагнуть не ризикувати там, де слід уникнути ризику та діяти напевно і осмислено.

Риса VI. Сумлінність

Високі значення за цією шкалою – 8-10 балів – говорять про сумлінність, старанність, відповідальність дитини. А низькі показники за цією шкалою (1-3 бали) свідчать про ознаки несумлінності та безвідповідальності.

Ця риса особистості може відображати те, як дитина сприймає та виконує прийняті, а також схвалені більшістю людей правила та норми поведінки. А низькі оцінки мають діти, які нехтують своїми обов'язками, і не заслуговують довіри, досить часто конфліктують із батьками та вчителями. На позитивному полюсі розвиненості даної особистісної риси концентруються діти із досить високорозвиненим відчуттям відповідальності, добросовісні, а також цілеспрямовані та акуратні.

Риса VII. Сміливість

Високі значення, а саме 8-10 балів – мають досить сміливі та рішучі діти, а низькі значення (1-3 бали) властиві дітям боязким та соромливим, які нерішучі у своїх діях та вчинках.

Риса VIII. Практичність

Досить високі бали за цією шкалою – 8-10 балів – говорять про непрактичність, мрійливість та нереалістичність дитини. А досить низькі бали за цією ж шкалою (1-3 бали), є ознакою реалістичності, практичності, та вміння покладатися лише на себе. Дитина ця часто поводить себе як самостійна та незалежна, тоді як дитина, яка має високі бали, може виступати як дуже сентиментальна, чи довірлива, і потребує підтримки, вона схильна до впливів оточуючого середовища.

Риса IX. Оптимізм

Дитина, яка має високу оцінку – 8-10 балів, за цією шкалою досить легко виводиться з стану душевної рівноваги, і часто має погіршений настрій. А дитина із низькою оцінкою – 1-3 бали досить спокійна та рідко турбується.

Риса X. Самоконтроль

Досить високі бали (8-10) за цією шкалою свідчать про добру соціальну пристосованість та вміння контролювати свою поведінку. А досить низькі бали (1-3) за даною рисою особистості буде свідчити про невміння контролювати свою поведінку у різних ситуаціях.

Риса XI. Незворушність

Дитина із високими значеннями (8-10 балів) за цією шкалою відрізняється певною підвищеною нервовою напруженістю. А дитина із низькою оцінкою (1-3 бали), досить часто, спокійна та незворушна.

Опитувальник за дитячим варіантом тесту Кеттела містить 55 питань, які використовуються у різних сторонах життя дитини і її взаємодії із іншими людьми. В них є прямі та непрямі питання, які відносяться до самої особистості обстежуваного, включаючи його певні соціальні установки, самооцінку та ряд інших якостей. До кожного питання тесту пропонуються на вибір дві відповіді, а точніше – дві можливі альтернативні думки, із однією з яких обстежуваний має виразити свою згоду та відхилити іншу.

Всі одинадцять шкал опитувальника складаються по 10 думок (5 у кожній частині), та значуща відповідь на кожну думку може оцінюватися у 1 бал. Сума балів, які отримані за кожною шкалою, використовуючи відповідні таблиці переводиться у оцінки за 10-бальною шкалою.

Досить крайні оцінки, а саме 1 та 10 балів – на практиці зустрічаються досить рідко та є екстремальними, і надмірно акцентованими рисами особистості.

Проведення психодіагностики за даною методикою відбувається індивідуальним чи груповим способом. Для проведення групової психодіагностики дітям, необхідно кожному окремо, роздати списки питань,

а також спеціальні бланки, щоб в них виставляти відповіді на ці питання.

2.3. Методика дослідження властивостей особистості дітей

Для визначення властивостей особистості застосовували опитувальник Г.Айзенка, що застосовується для дітей з 10-річного віку. Перед початком обстеження дітям надається інструкція, у якій говориться про те, що опитувальник містить 57 питань, які торкаються деяких особливостей характеру, а також темпераменту (додаток А). Кожне питання передбачає відповіді в стверджувальній формі - "так" або "ні". Відповідати слід вказуючи знак "+" та "-" на бланку, де номери відповідей співпадають з номерами питання. Залишати питання без будь-якої відповіді не можна. Рекомендується працювати не більше 15 хвилин, швидко відповідаючи на поставлені питання, тобто опитувальник не спрямований на визначення певних розумових здібностей чи знань учнів, а лише на виявлення певних особливостей характеру.

Всі отримані дані обробляються використовуючи бланк-ключ. За загальною кількістю відповідей на питання "так" або "ні", які відповідають певним чинникам, визначають ряд властивостей особистості, зокрема екстраверт-інтроверт, нейротизм - емоційно-стійкий і, також дають оцінку за шкалою "неправди" [7, 14, 24].

Шкала оцінювання передбачає екстраверсія-інтроверсія: 0-6 балів – значна інтроверсія, 6-12 балів – помірна інтроверсія; 12-18 балів – помірна екстраверсія ; 18-24 – значна екстраверсія.

Шкала емоційної стійкості-нейротизму: 0-6 балів – значний нейротизм; 6-12 балів – помірний нейротизм; 12-18 балів – помірна емоційна стійкість; 18-24 балів – значна емоційна стійкість.

Весь отриманий матеріал ми опрацьовували із застосуванням найпростіших методів математичної статистики: визначали відсоткове співвідношення та середнє арифметичне значення.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ У ШКІЛЬНИХ СПОРТИВНИХ СЕКЦІЯХ

3.1.Визначення властивостей особистості дітей 9-10 років, які займаються у шкільних спортивних секціях

На основі відповідей учнів на питання тесту Айзенка були складені таблиці даних, що дозволяють систематизувати виявлення властивостей особистості у кожного учня, які відвідували шкільні спортивні секції. Крім того, аналізуючи отримані результати за допомогою „Кола Айзенка”, який виступає в якості ключа для визначення на уточнення типу темпераменту в складі окремих його властивостей, дає можливість підійти за такими напрямками:

В подану таблицю були внесені показники „чесність”, „екстраверсія – інтроверсія”, „емоційна стабільність”, та „тип темпераменту”.

Але як відомо із зарубіжних та вітчизняних досліджень темпераменту, практично „чистих” типів темпераменту майже не буває, і виявлення типології завжди пов’язано з переважаючим відношенням всіх властивостей, що характеризують емоційно-динамічний бік особи.

Отже, результати дослідження наступні (Рис.3.1.). Серед 15 хлопчиків 9-10, які відвідують шкільні секції з футболу або єдиноборств:

1. Холеричний (Х) тип темпераменту у 5 (33,3%),
2. Флегматичний (Ф) тип темпераменту у 3 (20,0%),
3. Меланхолічний (М) тип темпераменту у 1 (6,7%),
4. Сангвінічний (С) тип темпераменту у 6 (40,0%).

Якщо врахувати фізіологічні основи типу вищої нервової діяльності, що складають основу темпераменту, то серед всіх хлопчиків-спортсменів - сильний тип у 14 хлопчиків, що становить 93,3%, а слабкий у 1 хлопчика тобто 6,7%.

Серед 12 дівчаток 9-10 років, які відвідували шкільні секції, нами виявлено у трьох холеричний тип темпераменту, що складає 25,0% від всіх дівчаток, флегматичний тип темпераменту характерний двом дівчаткам або 16,7% від загальної кількості, меланхолічний тип темпераменту також характерний двом дівчаткам (16,7%), а п'яти дівчаткам властивий сангвіністичний тип темпераменту – 41,7% від загальної кількості дівчаток, які відвідують шкільні спортивні секції.

А

Б

Рисунок 3.1. Розподіл хлопчиків (А) та дівчаток (Б) за типом темпераменту: 1 - холерики; 2 – флегматики; 3 – меланхоліки; 4 – сангвініки

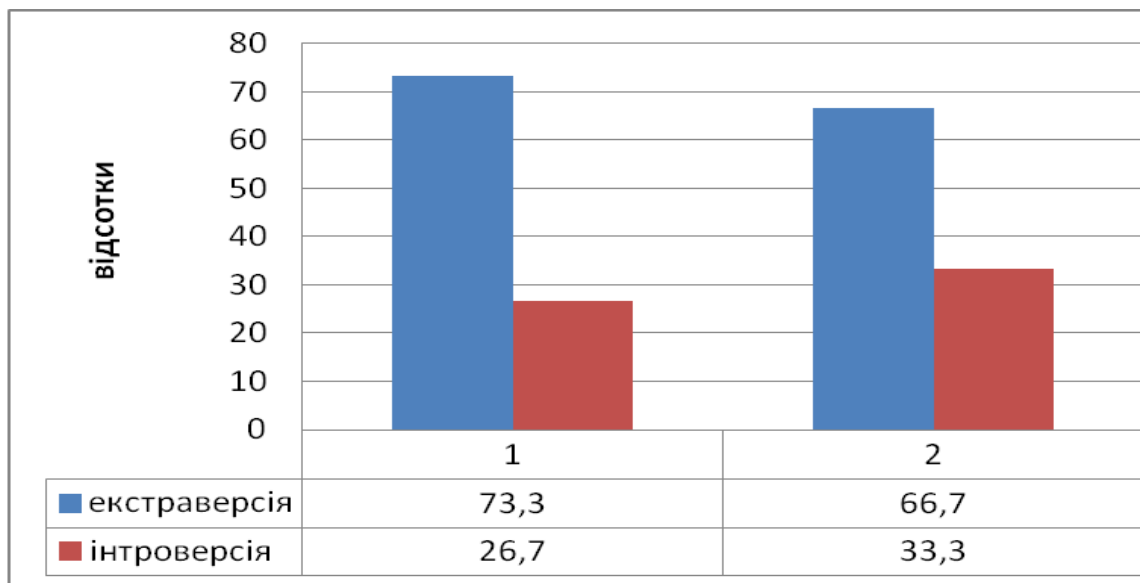
Кількісне співвідношення учнів за властивостями особистості представлені у таблиці 3.1 та на рисунках 3.2-3.3.

Таблиця 3.1.

Кількісне співвідношення дітей 9-10 років за властивостями особистості

Групи	Екстраверсія	Інтроверсія	Емоційна стабільність	Нейротизм
Хлопчики (15 осіб)	11 (73,3 %)	4 (26,7%)	10 (66,7%)	5 (33,3%)
Дівчатка (12 осіб)	8 (66,7%)	4 (33,3%)	8 (66,7%)	4 (33,3%)

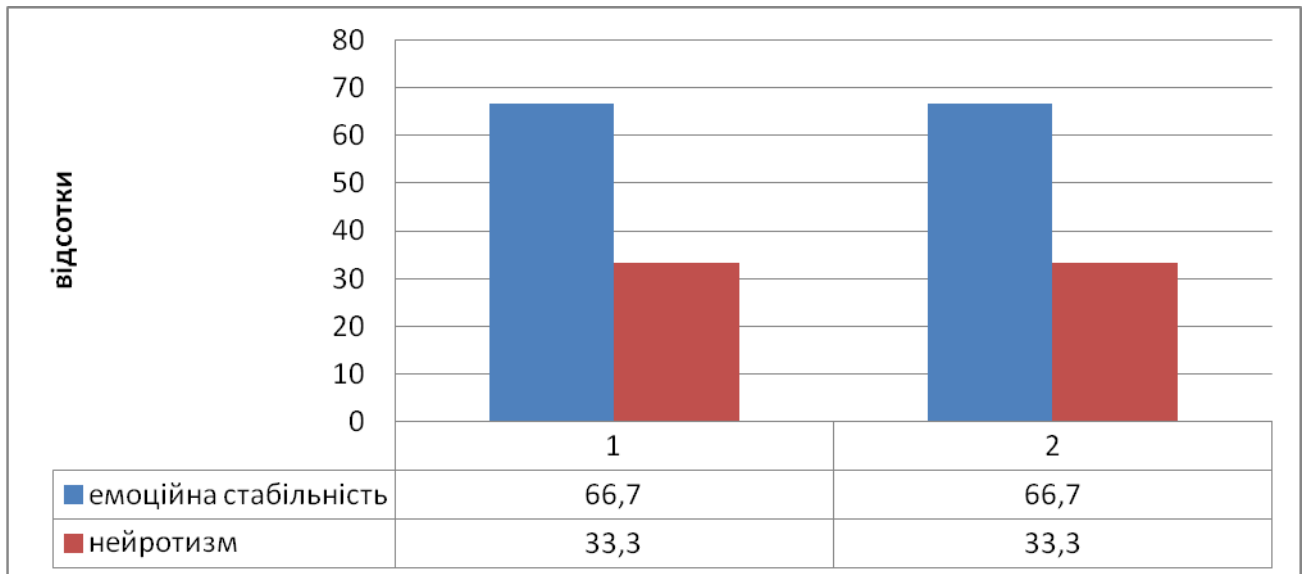
З таблиці та рисунку 3.2. видно, що серед юних футболістів більшість характеризувалися екстраверсією близько 76 %, а учням, що футболем припинили займатися більш характерною була інтроверсія (85%).

Рисунок 3.2. Кількісне співвідношення хлопчиків (1) та дівчаток (2) за показниками екстраверсії-інтроверсії

Стосовно показників емоційної стабільності-нейротизму можна відмітити наступне. Юні футболісти у своїй більшості характеризувалися емоційною нестабільністю, тобто нейротизмом. Так, емоційно стабільними виявлено 24,1 % всіх дітей, а емоційно нестабільними 75,9 % дітей. Учні, що покинули займатися футболем теж характеризувалися у своїй групі

переважанням емоційної нестабільності (нейротизму), але цей показник був дещо нижчий, ніж у юних з футболістів. Так, емоційно стабільними виявилися 35% дітей, а емоційно нестабільними (нейротизм) 65%.

Рисунок 3.3. Кількісне співвідношення хлопчиків (1) та дівчаток (2) за показниками емоційної стабільності та нейротизму

3.2. Середні показники сформованості особистісних якостей дітей 9-10 років, які займаються у шкільних спортивних секціях

Аналіз результатів дослідження сформованості особистісних якостей молодших школярів, що вивчали за методикою «Дитячий варіант особистісного тесту Р.Кеттела» у вигляді середньогрупових значень окремо для хлопчиків та дівчаток 9-10 років нами представлено у таблицях 3.2. Також в таблиці нами показано результати проходження опитувальника дітьми під час першого етапу, який припав на початку їх занять в шкільних спортивних секціях, а також після 4-х місяців відвідування ними цих секцій.

З даних таблиці 3.2. видно, що під час першого етапу обстеження більш високі показники сформованості особистісних якостей ми спостерігали в групі дівчат, ніж у хлопців. Так, у дівчат середні значення за такими якостями як «Впевненість у собі», «Незалежність», «Розсудливість», «Сміливість», «Практичність», «Самоконтроль» та «Незворушність» виявилися відносно вищими за середні показники аналогічних якостей

хлопчиків цього віку. У хлопчиків відносно вищими оказались наступні особистісні якості: «Емоційна збудливість» та «Оптимізм». За такими якостями як «Екстраверсія» та «Добросовісність» у обох статевих групах виявилися однакої показники.

Таблиця 3.2

**Середні значення тестування за методикою
"Дитячий варіант особистісного теста Р. Кеттела"**

Етап тестування	Екстраверсія	Впевненість у собі	Емоційна збудливість	Незалежність	Розсудливість	Добросовісність	Сміливість	Практичність	Оптимізм	Самоконтроль	Незворушність
Хлопчики											
До занять в спортивних секціях	5,2 ±0,3	5,5 ±0,3	5,1 ±0,4	4,6 ±0,3	4,7 ±0,3	4,9 ±0,3	5,1 ±0,4	5,1 ±0,2	4,7 ±0,2	4,5 ±0,3	5,7 ±0,5
Під час занять в секціях (4 міс.)	6,8 ±0,4	6,3 ±0,4	6,1 ±0,5	5,5 ±0,4	6,2 ±0,5	6,5 ±0,4	5,9 ±0,4	5,3 ±0,2	5,0 ±0,3	5,7 ±0,4	3,7 ±0,3
Різниця, %	+30,8	+14,5	+19,6	+19,5	+31,9	+32,7	+15,7	+3,9	+6,4	+26,7	-35,1
t-Стюдента	3,2	1,6	1,56	1,8	2,59	3,2	1,43	0,71	0,83	2,4	3,45
Дівчатка											
До занять в спортивних секціях	5,2 ±0,4	5,7 ±0,4	4,5 ±0,3	4,8 ±0,4	4,8 ±0,3	4,9 ±0,4	5,8 ±0,4	5,2 ±0,3	4,3 ±0,3	4,7 ±0,4	5,1 ±0,3
Під час занять в секціях (4 міс.)	7,2 ±0,5	6,4 ±0,4	6,1 ±0,5	5,7 ±0,5	6,6 ±0,5	6,2 ±0,4	5,8 ±0,3	5,0 ±0,4	4,9 ±0,4	5,4 ±0,4	4,0 ±0,3
Різниця, %	+38,4	+12,3	+35,6	+18,8	+37,5	+26,5	0	-3,8	+13,9	+14,9	-21,6
t-Стюдента	3,1	1,75	2,76	1,41	3,1	2,3	0	0,4	1,2	1,24	2,62

Слід також відмітити, що за період відвідування шкільних спортивних секцій як у хлопчиків, так і у дівчаток покращилися середні показники сформованості особистісних якостей, що вивчалися за методикою Р.Кеттела приріст у показниках виявився не однаковим. Так найбільші прирости у показниках сформованості особистісних якостей ми спостерігали у групі хлопчиків 9-10 за наступними характеристиками, як екстраверсія та розсудливість (більше ніж на 30%). У дівчаток ми також спостерігаємо

найбільший приріст показника екстраверсії, а також емоційної збудливості та розсудливості (більше ніж на 30%).

Розглянемо більш конкретніше отримані результати опитування у групах обстеження на різних етапах тестування. Середній показник особистісної риси «Екстраверсія» у групі як хлопців, так дівчаток становив однаково відповідно $5,2 \pm 0,3$ балів та $5,2 \pm 0,4$ балів, під час другого етапу вже відносно вищими показниками характеризувалися дівчатка і у них середнє значення «Екстраверсії» становило $7,2 \pm 0,5$ балів (приріст показника становив при цьому 30,8%), тоді як хлопчиків - $6,8 \pm 0,4$ балів (приріст показника 38,4%).

Далі розглянемо середні показники особистісної риси «Впевненість в собі». Під час першого етапу обстеження середній показник в групі хлопчиків становив $5,5 \pm 0,3$ балів, тоді як під час другого етапу цей показник покращився на 14,5% до величини $6,3 \pm 0,4$ балів. У групі дівчаток середній показник цієї особистісної риси покращився на 12,3% з $5,7 \pm 0,4$ балів першого етапу до $6,4 \pm 0,4$ балів другого етапу обстеження.

Емоційна збудливість як одна із особистісних рис людини характеризує яскравість прояву емоцій, їх глибину та справжність також можна визначити за даним тестом-опитувальником. Середні значення показника емоційної збудливості у групі хлопчиків під час першого етапу обстеження становили $5,1 \pm 0,4$ балів, тоді як у дівчаток, які відвідували шкільні спортивні секції цей показник, в середньому становив $4,5 \pm 0,3$ балів, що є нижчим. Під час другого етапу обстеження, як ми і відмічали раніше, середні показники емоційної збудливості підвищилися у обох групах. Так, у групі хлопців показник цієї риси підвищився на 19,6% до величини $6,1 \pm 0,5$ балів, у групі дівчаток – на 35,6% до величини $6,1 \pm 0,5$ балів. Тобто під час другого етапу обстеження середні показники емоційної збудливості виявилися однаковими як хлопчиків, так і у дівчаток.

Слід відмітити, що під час другого етапу опитування досить суттєво покращилися показники емоційної збудливості у групах хлопчиків та дівчат. Так, середній показник у групі хлопчиків зріс на 19,6% і становив при цьому

6,1±0,5 балів, а у групі дівчаток середній показник цієї особистості якості також становив 6,1±0,5 балів приріст цього показника відносно першого етапу обстеження становив 35,6%. Під час першого етапу опитування середній показник цієї особистісної якості становив, відповідно 5,1±0,4 балів у хлопчиків та 4,5±0,3 балів у дівчаток (Табл.3.2.).

Даний опитувальник також дозволяє визначити і таку особистісну якість як «незалежність». Результати також представлені у таблиці 3.2. Середній показник цієї якості під час першого етапу опитування становив у групі хлопчиків 4,6±0,3 балів, у групі дівчаток - 4,8±0,4 балів. Під час другого етапу обстеження ми спостерігаємо приріст у показниках особистісної якості «незалежності» у групі хлопчиків на 19,5% до 5,5±0,4 балів, у групі дівчаток на 18,8% до величини 5,7±0,5 балів.

Наступним у загальній картині оцінки сформованості особистісних якостей ми розглянемо якість «розсудливість». Так, під час першого етапу обстеження середній показник цієї якості у групі хлопчиків становив 4,7±0,3 балів, а під час другого етапу опитування - 6,2±0,5 балів, який покращився на 31,9% відносно показника першого етапу опитування. Групі дівчаток ми також спостерігаємо відносно високий показник приросту під час другого етапу опитування, зокрема середній показник під час другого етапу становив 6,6±0,5 балів, що на 37,5% вище, а ніж під час першого етапу опитування (середній показник першого етапу опитування - 4,8±0,3 балів (Табл.3.2.).

Показник особистісної якості «Добросовісність», що вивчалось за допомогою дитячого варіанту особистісного тесту Р. Кеттела в групах хлопчиків та дівчаток, які займалися у шкільних спортивних секціях також за період відвідування секцій покращився. Так, середній показник особистісної якості «Добросовісність», під час першого етапу у групі хлопчиків становив 4,9±0,3 балів, тоді як під час другого етапу ми спостерігали його приріст на 32,7%, що в середньому становило 6,5±0,4 балів. У групі дівчаток середній показник цієї якості покращився за період дослідження на 26,5%, відповідно з 4,9±0,4 балів першого етапу до 6,2±0,4 балів другого етапу опитування

(Табл.3.2.).

Далі розглянемо динаміку у показниках особистісної якості «Сміливість» у групах обстеження. Нами виявлено, що під час першого етапу обстеження середній показник цієї якості у групі хлопчиків становив $5,1 \pm 0,4$ балів, тоді як за період відвідування шкільних спортивних секцій середній показник у них покращився на 15,7% і становив, в середньому, $5,9 \pm 0,4$ балів. Зовсім інша ситуація спостерігається у групі дівчаток, які відвідували шкільні спортивні секції. Так, у них як на першому етапі, так і під час другого етапів обстеження середній показник не змінився і становив $5,8 \pm 0,4$ під час першого етапу та $5,8 \pm 0,3$ балів під час другого етапу обстеження (Табл.3.1.).

За динамікою показників наступної особистісної риси ми також не відмічаємо суттєвих позитивних змін у групах обстеження. Так, у групі хлопчиків, які відвідували шкільні спортивні секції середній показник під час другого етапу обстеження покращився всього на 3,9%, тоді як у групі дівчаток, взагалі, ми спостерігали погіршення середнього показника на 3,8%. Середній показник особистісної риси «Практичність» у групі хлопчиків під час першого етапу обстеження становив $5,1 \pm 0,2$ балів, а під час другого етапу опитування - $5,3 \pm 0,2$ балів. У групі дівчаток під час першого етапу опитування показник цієї особистісної риси становив $5,2 \pm 0,3 \pm 0,3$ балів, тоді як під час другого етапу - $5,0 \pm 0,4$ балів (Табл.3.2.).

До однієї з складових характеристик сформованості особистісних якостей методики Р.Кеттела відноситься така риса як «Оптимізм». Дані результатів опитування також представлені у таблиці 3.2. З даних цієї таблиці видно, що під час першого етапу опитування відносно вищими показниками характеризувалися хлопчики, які відвідували шкільні спортивні секції, порівняно з дівчатками-спортсменками. Так, у хлопчиків середній показник особистісної риси «Оптимізм» під час першого етапу обстеження становив $4,7 \pm 0,2$ балів, тоді як у групі дівчаток - $4,3 \pm 0,3$ балів. Після 4-х місяців відвідування шкільних спортивних секцій ми спостерігаємо прогресу середніх показниках як хлопчиків, так і дівчаток. Так, у хлопчиків середній

показник особистісної риси «Оптимізм» покращився на 6,4% до величини $5,0 \pm 0,3$ балів. А у групі дівчаток середній показник покращився на 13,9% до величини $4,9 \pm 0,4$ балів (Табл.3.2.)

Наступна особистісна риса, сформованість якої можна визначити застосувавши опитувальник Р.Кеттела – це «Самоконтроль». З даних таблиці 3.1. видно, що за період відвідування дітьми шкільних спортивних секцій у них підвищується середній показник цієї особистісної риси. Зокрема під час першого етапу опитування середній показник хлопчиків 9-10 років становив $4,5 \pm 0,3$ балів, а під час другого етапу цей показник покращився на 26,7% і становив вже $5,7 \pm 0,4$ балів. У групі дівчаток спостерігається подібна ситуація з динамікою середніх показників цієї особистісної риси. Так, під час першого етапу обстеження середній показник особистісної риси «Самоконтроль» в них становив $4,7 \pm 0,4$ балів, тоді як під час другого етапу цей показник становив вже $5,4 \pm 0,4$ балів, зростання показника спостерігалось на рівні 14,9%.

І остання особистісна риса, яку ми вивчали і оцінювали за допомогою "Дитячого варіанту особистісного тесту Р. Кеттела" – це «Незворушливість». Слід відмітити, що у обох групах обстеження ми спостерігали зниження середніх показників під час другого етапу опитування після відвідування дітьми шкільних спортивних секцій. Це можна пояснити, на нашу думку, тим, що за період тренувань і відвідування шкільних спортивних секцій у дітей зменшилася підвищена нервова напруженість і вони стали більш спокійними та незворушними, що підтверджується особистостями оцінки цієї риси за шкалами методики Р.Кеттела. Під час першого етапу обстеження середній показник у групі хлопців становив $5,7 \pm 0,5$ балів, тоді як під час другого етапу опитування після відвідування ними шкільних спортивних секцій середній показник знизився на 35,1% до величини $3,7 \pm 0,3$ балів. Аналогічна ситуація спостерігається і у динаміці показників групі и дівчаток. Так, середній показник особистісної риси «Незворушливість» під час першого етапу становив $5,1 \pm 0,3$ балів, а під час другого етапу опитування - $4,0 \pm 0,3$ балів. Тобто відмічаємо зниження середнього показника на 21,6%

(Табл.3.2.).

При обробці отриманих результатів за допомогою критерію Стьюдента ми відмічаємо достовірні різниці за рядом особистісних якостей як у групі хлопчиків, так і у групі дівчаток між їх середніми показниками першого та другого етапів обстеження. Зокрема достовірні різниці між середніми показниками першого та другого етапів опитування у групі хлопчиків спостерігалися за особистісними рисами «Екстраверсія» ($t=3,2$, $p\leq 0,01$), «Розсудливість» ($t=2,59$, $p\leq 0,05$), «Добросовісність» ($t=3,2$, $p\leq 0,01$), «Самоконтроль» ($t=2,4$, $p\leq 0,01$), «Незворушливість» ($t=3,45$, $p\leq 0,01$). Середні показники сформованості особистості першого та другого етапів опитування у групі дівчаток достовірно відрізнялися за особистісними рисами: «Екстраверсія» ($t=3,1$, $p\leq 0,01$), «Емоційна збудливість» ($t=2,76$, $p\leq 0,05$), «Розсудливість» ($t=3,1$, $p\leq 0,01$), «Добросовісність» ($t=2,3$, $p\leq 0,01$) та «Незворушливість» ($t=2,62$, $p\leq 0,05$).

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як відомо, фізичне виховання відіграє важливу роль у підготовці всебічно розвиненої молодшої людини, яка здатна успішно працювати в різних галузях господарства чи соціально-культурної сфери, а також захищати свою Батьківщину. Таким чином до завдань школи варто віднести не лише підготовку високоосвіченої та висококультурної молодшої людини, але й створення необхідних належних умов для її всебічного фізичного розвитку.

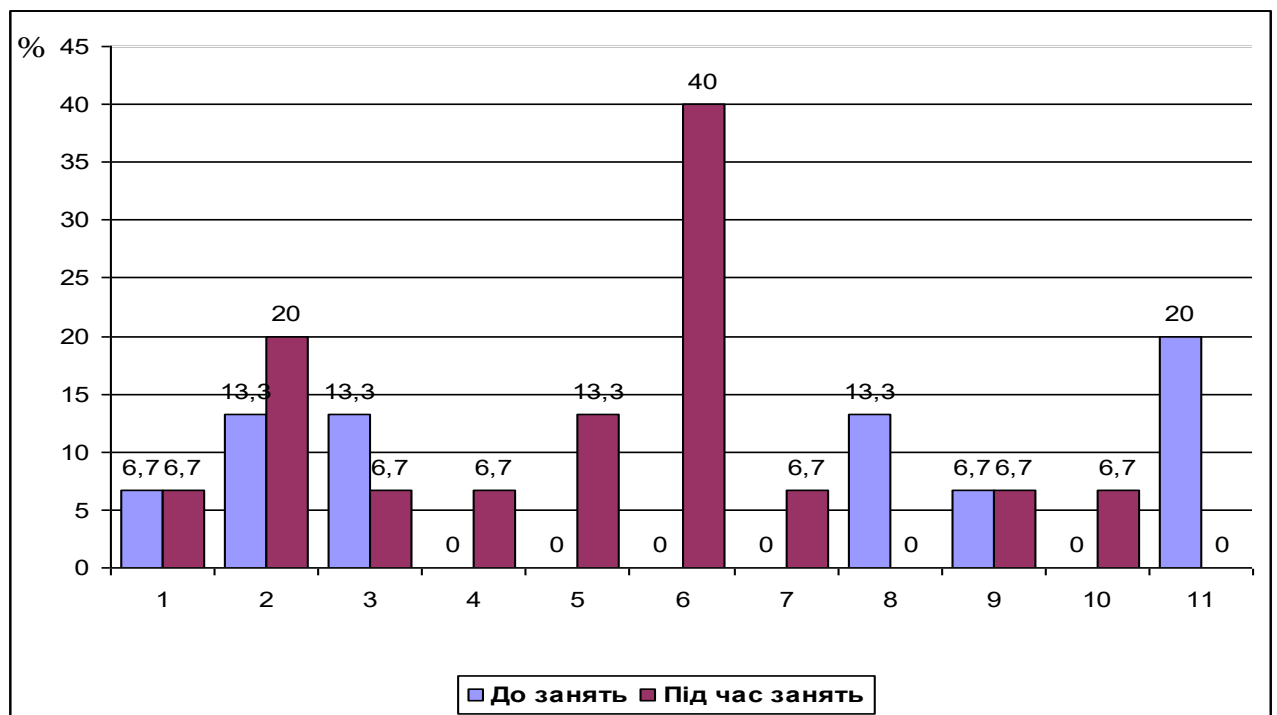
Слід відмітити, що у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку виховуються їх морально-вольові якості особистості дитини, впроваджується необхідність здійснення повсякденних занять фізичними вправами, формуються важливі для життя рухові дії, тощо.

Значну роль у позакласних, а також під час позашкільних форм фізичного виховання школярів відіграють їх заняття спортом у різноманітних гуртках, спортивних секціях чи клубах. Тому до фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку необхідно підходити досить творчо, враховувати їх індивідуальність.

У своїй роботі [12] ми вивчали вплив систематичних занять у шкільних спортивних секціях на формування особистості учнів 9-10 років. З цією метою нами було сформовано дві групи: хлопчики (15 осіб) та дівчатка (12 осіб), які відвідували секції футболу (хлопчики), єдиноборств (хлопчики, дівчатка) та танців (дівчатка, хлопчики). Визначали сформованість особистісних якостей застосовуючи дитячий варіант особистісного тесту Р.Кеттела.

Здійснивши розподіл кількісно за рівнями сформованості особистісних якостей під час першого та другого етапів тестування в групах хлопчиків та дівчаток, які займалися у шкільних спортивних секціях згідно встановлених нормативів за Р.Кеттелом, ми спостерігаємо, що на другому етапі дослідження зросла кількість осіб, яким був характерний високий рівень

показників особистісних рис хлопчиків, які займалися у шкільних спортивних секціях, і відповідно зменшилася кількість осіб із низькими показниками вияву особистісних рис. Так, високий рівень «Впевненості в собі» на другому етапі опитування виявлено вже в 20% осіб, тоді як на першому етапі опитування у 13,3%. Високий рівень «Незалежності» ми вже спостерігаємо у одного хлопчика (6,7%), тоді як на початку опитування високого рівня за цим показником ми не відмічали в жодного хлопчика. Також вперше з'явилися хлопчики з високим рівнем таких психологічних характеристик особистості, як «розсудливість (13,3%), сміливість (6,7%), самоконтроль (6,7%), і особливо, значна кількість хлопчиків з'явилася із високим рівнем особистісної риси «добросовісність» - до 40,0%»[12] (додаток Д, табл.1, рис.4.1-4.3).

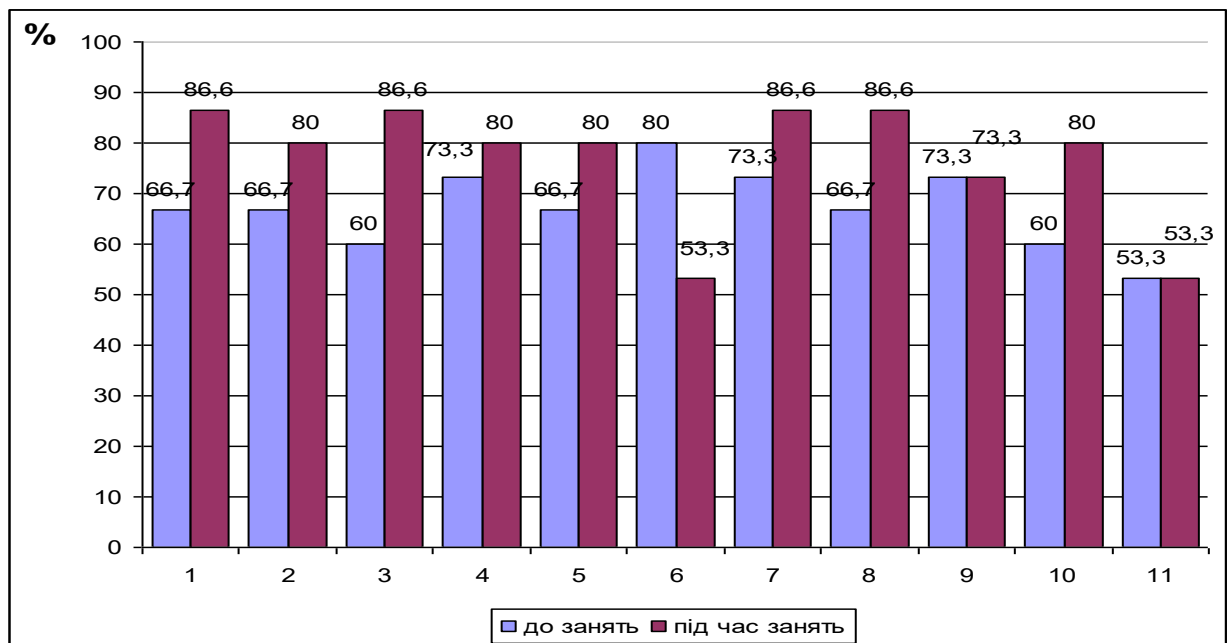

Рисунок 4.1. Кількісний розподіл (%) хлопців з високим рівнем особистісних рис

Примітка: 1 – екстраверсія; 2 - впевненість в себе; 3 – емоційна збудливість; 4 – незалежність; 5 – розсудливість; 6 – добросовісність; 7 – сміливість; 8 – практичність; 9 – оптимізм; 10 – самоконтроль; 11- незворушність

З іншого боку ми спостерігаємо також зменшення кількості осіб із високим рівнем психологічних характеристик після 4-5 місяців занять у

шкільних спортивних секціях. Подібна ситуація відмічається за наступними рисами, як «практичність» (під час першого етапу високий рівень був властивий 13,3% хлопчикам, тоді як наприкінці дослідження жодному хлопчику) та «незворушність» (під час першого етапу опитування високий рівень був властивий 20,0% хлопчиків, тоді як «наприкінці дослідження жодній дитині»), а також «емоційної збудливості» (перший етап - 13,3 %, другий етап - 6,7%). Більш наочніше дана ситуація відмічається при аналізі динаміки показників кількості осіб із низьким рівнем прояву психологічних рис характеру»[12].

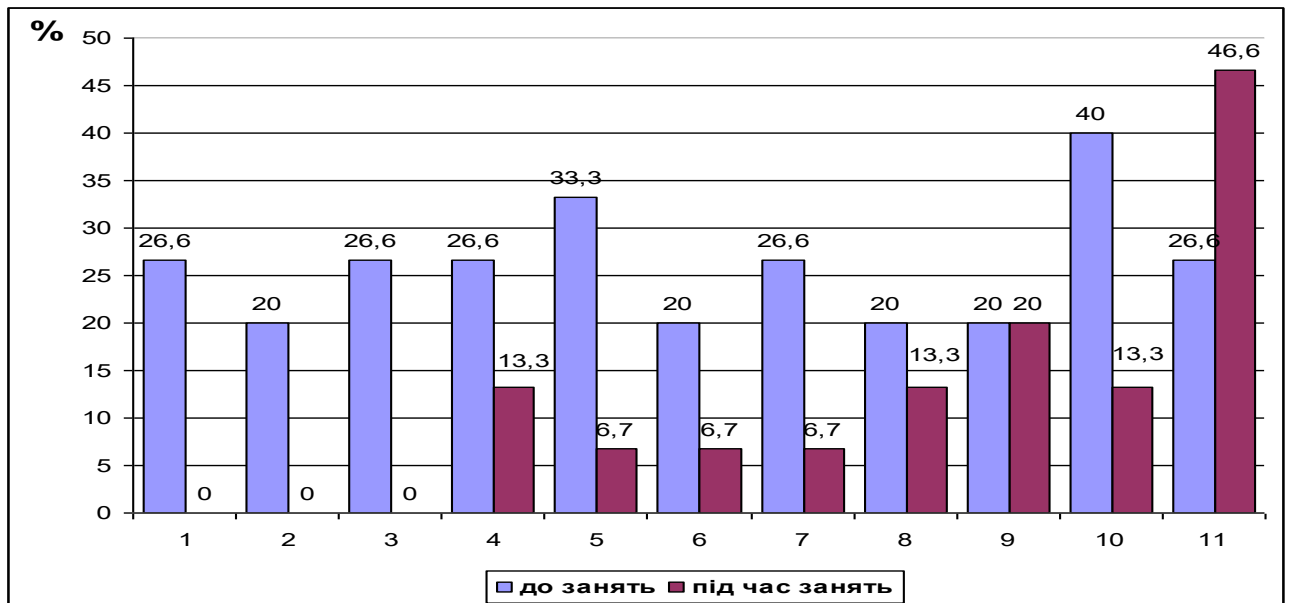
Рисунок 4.2 Кількісний розподіл (%) хлопців з середнім рівнем особистісних рис

Примітка, що і до рисунку 4.1.

Так, наприкінці дослідження ми спостерігаємо зменшення кількості хлопчиків з низьким рівнем за всіма характеристиками, окрім «оптимізму» (на першому та другому етапах осіб з низьким рівнем виявилось по 20%). Тільки у випадку показників низького рівня «не зворушливості» ми відмічаємо зростання кількості осіб із 26,6% до 46,6%. Тобто за всіма іншими рисами ми відмічаємо зменшення кількості осіб з низьким рівнем. Зокрема, за такими рисами як «екстраверсія», «впевненість у собі» і «емоційна збудливість» під час другого етапу опитування ми не спостерігали жодного

хлопчика, якому був характерний низький рівень на другому етапі опитування, а на першому етапі таких осіб було, відповідно: 26,6%, 20,0% та 26,6%.

Кількість випадків із низьким рівнем психологічної риси «незалежність» зменшилася з 26,6% на першому етапі до 13,3% на другому етапі опитування. Низький рівень «розсудливості» на другому етапі опитування характерний 6,7%, тоді як на першому етапі таких осіб виявилось 33,3%. Низький рівень «добросовісності» під час другого етапу знизився із 20% до 6,7%, «практичності» із 20,0% до 13,3%. Показник кількості хлопчиків із низьким рівнем самоконтролю на другому етапі спостерігався 13,3% хлопчиків, тоді як на першому етапі таких було 40,0%.

Рисунок 4.3. Кількісний розподіл (%) хлопців з низьким рівнем особистісних рис

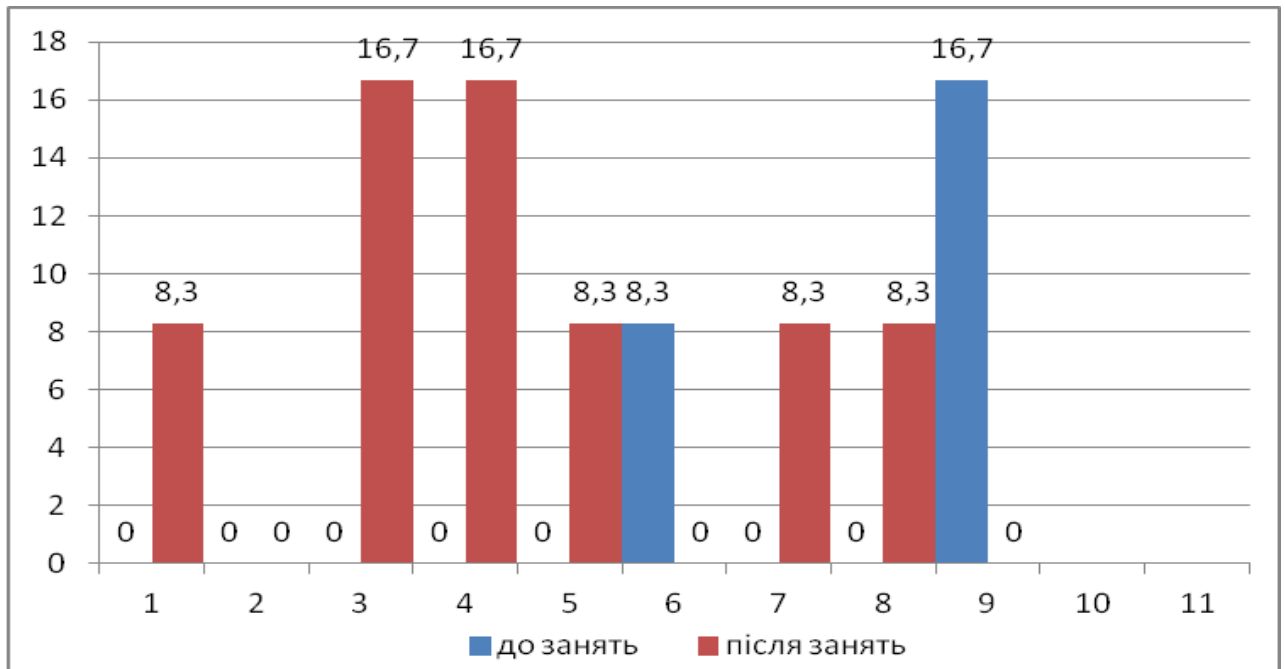
Примітка, що і до рисунку 4.1.

Як на першому, так і на другому етапах опитування ми спостерігаємо і це нами вказувалося раніше (Нікітченко Т. та співавтори, 2021), що «в більшій кількості осіб виявлено середній рівень показників особистісних рис дітей. Наприклад, на другому етапі тестування по 86,6% від загальної кількості середній рівень спостерігався за наступними рисами: «екстраверсія», «емоційна збудливість», «сміливість», «практичність»»[12].

Далі проаналізуємо кількісний розподіл дівчаток за рівнями сформованості в них особистісних рис за період відвідування шкільних спортивних секцій.

З даних таблиці 2 додатку Д та рисунків 4.4.-4.6., видно, що високий рівень «екстраверсії» на другому етапі опитування виявився у однієї дівчинки (8,3% від загальної кількості дівчаток), тоді як під час першого етапу опитування з високим рівнем не виявилися жодної дівчинки.

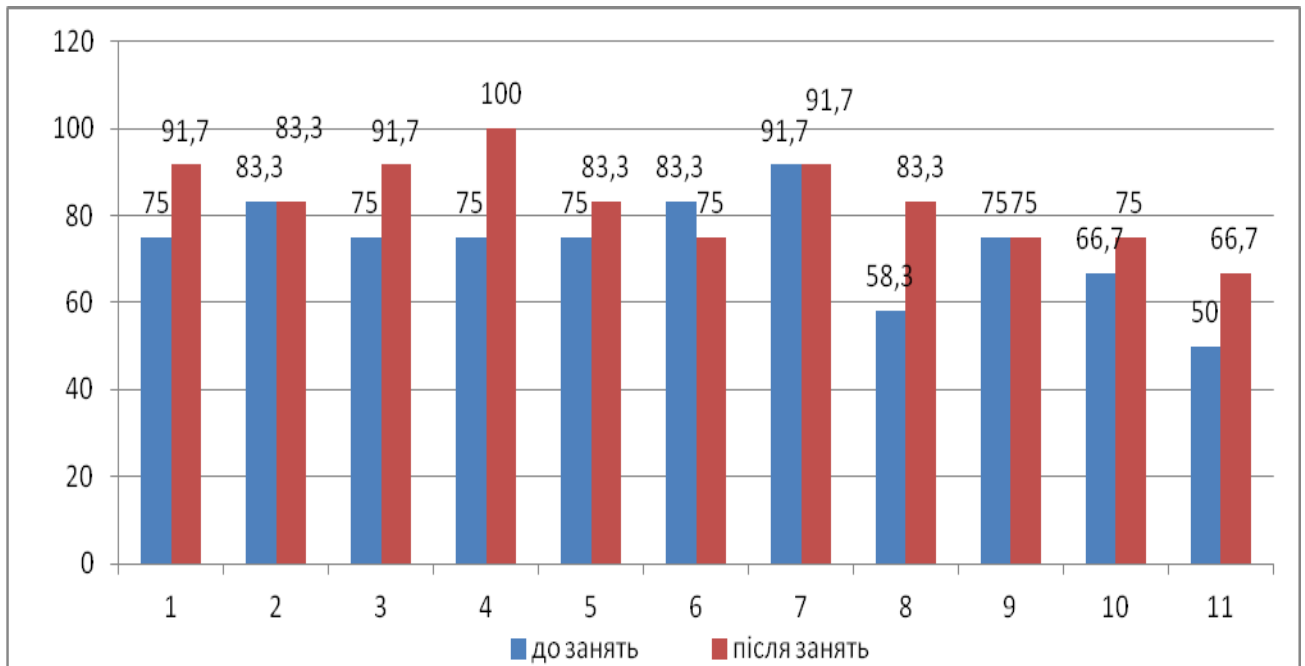
Рисунок 4.4. Кількісний розподіл (%) дівчаток з високим рівнем особистісних рис

Примітка, що і до рисунку 4.1.

Значна кількість діастол під час першого, так і під час другого етапів опитування виявилися з середнім рівнем сформованості цієї психологічної риси, зокрема під час I етапу - 9 дівчаток (75,0%), а під час другого етапу – 11 дівчаток (91,7%) характеризувалися середнім рівнем за цією психологічною рисою. До занять у шкільних спортивних секціях нами спостерігалися три дівчинки з низьким рівнем екстраверсії, а вже за період відвідування шкільних спортивних секцій нами не виявлено жодної дівчинки, якій був би характерний низький рівень екстраверсії.

Далі розглянемо розподіл дівчаток за рівнями сформованості такої психологічної риси як «Впевненості в собі». Слід відмітити, що під час

другого етапу опитування спостерігався вже у 16,7% дівчаток, тоді як на початку опитування ми відмічали високий рівень лише у 6,7%. Як і у попередньому випадку більшість нами були віднесені до середнього рівня сформованості цієї психологічної риси особистості дівчаток – по 10 осіб (83,3%) на кожному етапі обстеження. Зменшилася кількість осіб з низьким рівнем сформованості цієї психологічної риси особистості.

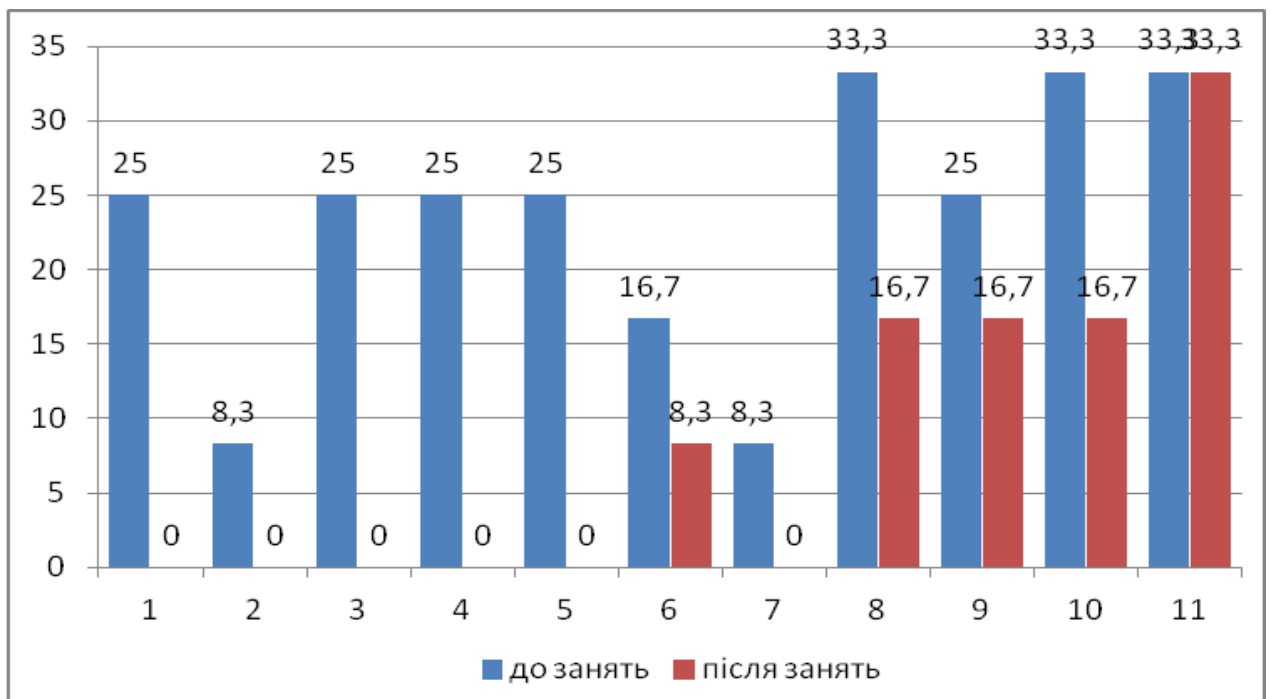
Рисунок 4.5. Кількісний розподіл (%) дівчаток з середнім рівнем особистісних рис

Примітка, що і до рисунку 4.1.

На другому етапі опитування ми відмічаємо появу однієї дівчинки з високим рівнем емоційної збудливості (8,3%) та зменшення кількості дівчаток з низьким рівнем сформованості цих психологічних рис особистості (з 25,0% на першому етапі опитування о жодної дівчинки під час другого етапу опитування). Більшість нами було віднесено до середнього рівня сформованості цієї особистісної якості.

Слід також відмітити, що середній рівень за всіма іншими особистісними рисами спостерігався у більшості випадків як на першому, так і на другому етапах опитування у групі дівчаток, які займалися у шкільних спортивних секціях (перший етап: 50%-91,7%; другий етап: 66,7%-91,7%).

Зменшилася під час другого етапу опитування кількість дівчаток, яких ми віднесли до низького рівня сформованості особистісних рис. Так, кількість дівчаток з низьким рівнем «Розсудливості» під час другого етапу опитування зменшилася з 25,0% першого етапу до жодної під час другого етапу опитування, «Добросовісності» зменшилася з 16,7% до 8,3%, «Сміливості» зменшилася з 8,3% під час першого етапу до жодної дівчинки під час другого етапу опитування; «Практичності» і окремо «Самоконтролю» з 33,3% під час першого етапу опитування до 16,7% під час другого етапу опитування.

Рисунок 4.6. Кількісний розподіл (%) дівчаток з низьким рівнем особистісних рис

Примітка, що і до рисунку 4.1.

Кількість дівчаток яких ми віднесли до низького рівня сформованості психологічної риси «Оптимізм» під час другого етапу вже становило 16,7% від їх загальної кількості, тоді як під час першого етапу таких випадків ми відмічали у 25,0% дівчаток. Лише у випадку порівняння кількості дівчаток з низьким рівнем першого та другого етапів опитування за особистісною рисою «Незворушливість» ми не відмічаємо ніяких змін у кількісному співвідношенні (по 33,3%)

ВИСНОВКИ

1. Фізичне виховання є системою різних соціально-педагогічних заходів, що спрямовані на зміцнення здоров'я, загартування організму, а також гармонійний розвиток форм, фізичних можливостей людини, формування в неї життєво важливих рухових навичок і вмінь. Головний принцип оздоровчої спрямованості фізичної культури криється в організації фізичного виховання, зокрема занять фізичною культурою та спортом, з метою сприяння профілактики захворювань учнів, а також зміцненню їх здоров'я.

До основних форм позакласної роботи із фізичного виховання з школярами слід віднести гімнастика до уроків, рухливі перерви, години здоров'я, а також створення спортивних гуртків та секцій. У закладах середньої освіти наряду із секцією загальної фізичної підготовки варто організовувати секції з різних видів спорту, наприклад з плавання, настільному тенісу, єдиноборств, гімнастики, легкої атлетики, волейболу, гандболу, баскетболу і футболу тощо.

2. З'ясовано, що формування особистості молодших школярів характеризується такими особливостями, як спрямованість особистості вираженні його потреб та мотивах, самопізнання дитини проходить у навчальній діяльності, яка є ціленаправленою, результативною, обов'язковою та довільною. В них формується самооцінка, навички самоконтролю, саморегуляції, усвідомленості, стриманості, стійкості, а також розвиток етичних почуттів (зокрема, колективізм, товариство, дружба, обов'язку, честі тощо) естетичних відчуттів тощо.

3. У результаті дослідження особистісних якостей за методикою Р.Кеттела нами встановлено, що заняття під час відвідування спортивних секцій сприяють сформованості наступних рис особистості: незворушність, розсудливість, добросовісність, екстравертність, самоконтроль, незалежність, а також емоційну збудливість, сміливість, впевненість в собі. Під час II етапу тестування відмічається збільшення осіб із високим рівнем сформованості наступних рис особистості: впевненість в собі, незалежність, крім цього розсудливість, добросовісність, сміливість та самоконтроль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арєф'єв В.Г., Єдинак Г.А. Фізична культура в школі (молодому спеціалісту): Навчальний посібник для студентів навчальних закладів II-IV рівнів акредитації. - 3-є вид. перероб. і доп. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2007. 248 с.
2. Артюшенко А. О. Вольові якості школярів і методики їх оцінки. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2001. № 18. С. 31–35.
3. Бєх І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. особистісно-орієнтований підхід: наукове видання. К.: Либідь, 2003. 344 с.
4. Бібіков Є.М. До питання про вплив футболу на рухову активність дітей молодшого шкільного віку. *Молодий вчений. № 4 (44), квітень, 2017.* С.42-45. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4/11.pdf>
5. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: монографія. К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. 356 с.
6. Бурлачук Л.Ф. Психодіагностика. Учебник для вузов. СПб.: Питер, 2003. 351 с.
7. Бурлачук Л., Морозов С. Словарь-справочник по психодіагностике. СПб.: Питер, 2003. 528 с.
8. Вербицький В.В. Теоретико-методологічні засади формування практичного розуму цілеспрямованого учня. *Теоретико-методологічні основи виховання творчої особистості учнів в умовах позашкільних навчальних закладів : зб. матеріалів наук.-практ. конф.* К., 2006. С. 35-42.
9. Верещак О. Позакласна діяльність як педагогічна система та соціокультурне середовище. *Рідна школа.* 2006. №12. С. 32-35.
10. Вільчковський ЕС, Козленко МП, Цвек СФ. Система фізичного виховання молодших школярів: навч.-метод. посіб. Київ; ІЗМН. 1998. 232 с.
11. Вороніна І.Г. Організація пізнавальної діяльності в позаурочний час у початковій школі. *Початкове навчання та виховання.* 2007. №28. С. 10-13.
12. Голяка С.К., Глухов І.Г., Глухова Г.Г., Нікітченко Т.Б. Формування

особистості молодших школярів, які займаються в шкільних спортивних секціях. *Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту: збірник наукових праць* [Електронний ресурс]. Харків : ХДАФК, 2021. Вип.5. С.129-136. URL:

http://journals.uran.ua/cvs_konf/issue/archive

13. Гогунів Е. Н., Мартянов Б. И. Психологія фізического воститання и спорта. М. : Академія, 2000. 288 с.

14. Гуменюк Н. П., Клименко В. В. Психологія фізического воститання и спорта. К. : Вища школа, 2005. 210 с.

15. Дем'янюк І. Модифікація змісту, форм і методів позакласної освіти. *Директор школи*. 2003. №11. С.12-18.

16. Енциклопедія освіти /Академія педагогічних наук України; головний редактор В.Г.Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

17. Закопайло С. А. Формування мотивації та інтересу в учнів загальноосвітніх шкіл до занять фізичною культурою. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. 2015. Вип. 8. С. 140-146.

18. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмакова та ін. К.: Богдана, 2003.

19. Карпенчук С.Г. Самовиховання особистості. К., 1998. 214 с.

20. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 1989. 380 с.

21. Кубай І.І. Веселий час змагань. *Позакласний час*. 2006. №11-12. С.19-21.

22. Куц О.С. Концепція безперервної фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. К.: Освіта, 1997. 18 с.

23. Лайчук А. М. Формування морально-вольових якостей учнів під час тренувального етапу в спортивній школі. *Народна освіта*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5588

24. Марищук В. Л., Блудов Ю. М., Плахтиєнко В. А., Серова Л. К.

Методики психодіагностики в спорті: учеб. пособие. М.: Просвещение, 1990. 256 с.

25. Методичні рекомендації з питань організації діяльності гуртків шкіл і позашкільних закладів. Львів: ОШПО, 2006.

26. Москаленко НВ. Фізичне виховання молодших школярів: монографія. 2-е вид. перероб. та допов. Дніпропетровськ: Інновація; 2010. 344 с.

27. Науменко Р.А. Психолого-педагогічний аспект розвитку творчої особистості в позашкільних закладах. *Педагогіка і психологія*. 199. №2. С75-83

28. Неурова А.Б., Капінус А.С., Грицевич Т.Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості. Навчально-методичний посібник. Львів: НАСВ, 2016. 181 с.

29. Сергієнко Л. П. Практикум з психології спорту: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. Харків: «ОВС», 2008. 256 с.

30. Сиротенко А.Й. Фізичне виховання учнівської молоді у позашкільній роботі. *Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів* : зб. матер. наук.-практ. конф. К.: 2006. С. 4-8.

31. Сметанський М.І. Самовиховання як заступник індивідуалізації виховної роботи в школі. *Шлях освіти*. 1992. №1. С.4-8.

32. Соколова О.В., Миленко В.М. Вплив секційних занять з футболу на фізичний стан дітей середнього шкільного віку. *Вісник Запорізького національного університету*. №1, 2017. С.91-97.

33. Столітенко В.В., Воробей Г.В. Фізичне виховання молодших школярів. К.: ІЗИН, 1997. 234 с.

34. Теорія і методика фізичного виховання / За ред. Т.Ю. Круцевич. Ч.2. К.: Олімпійська література, 2005. 423 с.

35. Фізичне виховання учнів початкових класів у позакласній роботі

загальноосвітніх навчальних закладів : навч.-метод. посіб. / В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик ; [за ред. М. Д. Зубалія]. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с. Режим доступу: lib.iitta.gov.ua/7338/1/2466_Zubalia.pdf

36. Формування морально-вольових якостей, емоційної стійкості. URL: <http://horting.org.ua/node/40993>

37. Формування в учнівської молоді позитивної мотивації до занять фізичною культурою і спортом на засадах впровадження ідеї школи сприяння здоров'я / В. М. Пристинський та інші. *Young* 66.2 (2019). 354-357.

38. Шамич О. М. Роль педагогічного керівника в процесі формування громадської активності молодших підлітків у дитячих спортивних об'єднаннях за місцем проживання. *Фізичне виховання в школі*. 2011. №1. С. 41-46.

39. Шевченко С. Б. Формування особистості та виховання толерантності під час занять з фізичною культурою.
URL: http://shevchenkofizvosp.blogspot.ru/p/blog-page_83.html

40. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. Тернопіль: БОГДАН, 2010. 248 с.

41. Штонда А. Г. Змагання як засіб формування вольових якостей учнів.
URL: <http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/.pdf>

42. Яланська С. П. Психологія творчості : навчальний посібник. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

43. https://psychic.at.ua/publ/psikhodiagnostyka/diagnostika_mizhosobistisni_kh_stosunkiv/ditjachi_j_variant_osobistisnogo_testu_r_kettela/3-1-0-62

ДОДАТКИ

Додаток А

ТЕКСТ ОСОБИСТІСНОГО ОПИТУВАЛЬНИКА Р.КЕТТЕЛА

1	Ти швидко справляєшся з своїми домашніми завданнями.	або	Ти довго виконуєш свої домашні завдання.
2	Якщо над тобою пожартували, ти сердишся.	або	Якщо над тобою пожартували, то ти смієшся над жартом разом з жартівником.
3	Ти впевнений, що майже все сам можеш зробити як треба.	або	Ти переконаний, що сам можеш справитися лише з деякими завданнями.
4	Ти часто здійснюєш помилки.	або	Ти майже ніколи не робиш помилок.
5	У тебе багато друзів.	або	У тебе мало друзів.
6	Інші хлопчики уміють робити більше, ніж ти.	або	Ти можеш зробити стільки ж, як і інші хлопчики.
7	Ти завжди добре запам'ятовуєш імена людей.	або	Трапляється, що ти забуваєш імена людей.
8	Ти багато читаєш.	або	Більшість дітей читають більше, ніж ти.
9	Коли вчитель вибирає іншого хлопчика для виконання роботи, яку ти хотів би зробити сам, ти ображаєшся.	або	Коли вчитель вибирає іншого хлопчика для того, щоб зробити роботу, яку ти сам би хотів зробити, то ти швидко забуваєш про це і не ображаєшся.
10	Ти вважаєш, що всі твої вигадки, ідеї правильні.	або	Ти не впевнений в тому, що всі твої вигадки, ідеї хороші.
11	Ти звичайно мовчазний.	або	Ти звичайно багато говориш.
12	Якщо мама на тебе сердиться, то вона не має рації.	або	Якщо мама на тебе сердиться, то у тебе виникає відчуття, що ти щось зробив не так.
13	Тобі більше б сподобалося займатися з книгами в бібліотеці.	або	Тобі більше сподобалося б бути капітаном дальнього плавання.
14	Ти можеш увечері довго сидіти спокійно.	або	Ти не можеш увечері довго сидіти спокійно і починаєш соватися.
15	Якщо діти розмовляють про якесь місце, яке і ти добре знаєш, то ти теж вступаєш у розмову і починаєш розповідати про нього що-небудь.	або	Якщо діти розмовляють про те місце, яке тобі також добре знайоме, то ти не вступаєш в розмову і чекаєш, коли вони закінчать її.
16	Ти цілком зміг би стати космонавтом.	або	Ти думаєш, що стати космонавтом важко і це справа не для тебе.
17	Твоя мама говорить, що ти дуже неспокійний і галасливий.	або	Твоя мама говорить, що ти спокійний і тихий.
18	Ти більш охоче слухаєш, як говорять інші діти.	або	Тобі більше подобається не слухати, а розповідати самому.
19	У вільний час ти б краще почитав книгу.	або	У вільний час ти б краще пограв у м'яч.
20	Ти завжди обережний у своїх рухах.	або	Буває, що, бігаючи, ти зачіпаєш людей і предмети.
21	Ти турбуєшся про те, що тебе можуть покарати.	або	Тебе не хвилює те, що тебе можуть покарати.
22	Коли ти виростеш, тобі більше сподобалося б будувати будинки.	або	Коли ти виростеш, тобі більше хотілося б стати льотчиком.
23	Вчитель часто робить тобі зауваження на уроках.	або	Вчитель вважає, що ти поводишся на уроках так, як треба.
24	Коли твої друзі сперечаються про щось,	або	Коли твої друзі сперечаються про щось, то

	то ти втручаєшся в їх суперечку.		ти звичайно мовчиш.
25	Коли інші в класі розмовляють і сміються, то ти в цей час можеш спокійно займатися.	або	Коли ти займаєшся, то навколо повинна бути тиша.
26	Ти часто слухаєш передачу "Новини" по телебаченню.	або	Коли по телебаченню починають передавати новини, то тобі стає нудно і ти йдеш займатися чимось іншим.
27	Тебе кривдять дорослі.	або	Дорослі тебе добре розуміють.
28	Там, де великий рух транспорту, ти спокійно переходиш вулицю.	або	Ти трохи хвилюєшся, переходячи вулицю в тому місці, де жвавий рух.
29	З тобою часто трапляються великі неприємності.	або	З тобою рідко бувають великі неприємності, частіше – дрібні, незначні.
30	Якщо ти знаєш відповідь на питання, то відразу ж піднімаєш руку на уроці.	або	Якщо ти знаєш відповідь на питання, то чекаєш, коли тебе запитують, а сам руку не піднімаєш.
31	Коли в класі з'являється новачок, то ти знайомишся з ним сам і швидко.	або	Коли в класі з'являється новачок, то ти до нього придивляєшся і знайомишся з ним не відразу.
32	Більш охоче ти став би водієм якого-небудь транспорту (автобуса, таксі).	або	З великим бажанням ти став би лікарем.
33	Ти часто засмучуєшся, коли не збувається те, на що ти розраховуєш.	або	Ти рідко засмучуєшся, якщо не трапляється те, на що ти розраховуєш.
34	Коли хтось з товаришів по класу просить допомогти під час контрольної роботи, ти говориш, щоб він робив все сам.	або	Коли хтось просить про допомогу під час контрольної роботи, ти допомагаєш, якщо не бачить вчитель.
35	Дорослі не звертають на тебе увагу і розмовляють між собою в твоїй присутності.	або	У твоїй присутності дорослі часто припиняють свою розмову і слухають тебе.
36	Якщо ти чуєш сумну історію, то сльози самі собою з'являються у тебе на очах.	або	Якщо ти чуєш сумну історію, то вона тебе не зачіпає.
37	Більшість твоїх планів тобі вдається здійснити.	або	Деколи трапляється так, що те, що ти запланував, не відбувається.
38	Коли мама зве тебе додому, ти йдеш не відразу і ще якийсь час продовжуєш грати.	або	Коли мама зве тебе додому, ти відразу припиняєш гру і йдеш додому.
39	Чи можеш ти вільно встати, не соромлячись, в класі і що завгодно розповісти.	або	Коли потрібне що-небудь розповісти всьому класу, ти боїшся, бентежишся.
40	Сподобалося б тобі залишатися вдома з маленькими дітьми.	або	Тобі не сподобалося б залишатися удома з маленькими дітьми.
41	Буває так, що тобі сумно і самотньо.	або	Не буває так, щоб тобі було самотнє і сумно.
42	Уроки вдома ти робиш у різний час дня, коли як.	або	Уроки вдома ти завжди робиш строго в певний час дня.
43	Тобі добре живеться.	або	Тобі живеться зовсім не добре.
44	З великим задоволенням ти відправився б за місто помилуватися красивою природою.	або	З великим задоволенням ти відправився б на виставку сучасних машин.
45	Якщо тобі роблять зауваження, лають, то ти зберігаєш спокій і гарний настрій.	або	Якщо тебе лають, роблять зауваження, то ти сильно турбуєшся.
46	Швидше тобі сподобалося б працювати	або	Швидше тобі сподобалося б працювати

	на кондитерській фабриці.		вчителем.
47	Коли діти в класі шумлять, то ти завжди сидиш тихо.	або	Коли діти в класі шумлять, то ти шумиш разом з ними.
48	Якщо тебе штовхають в автобусі, то ти не реагуєш на це і вважаєш, що нічого серйозного не відбулося.	або	Якщо тебе штовхають в автобусі, то це тебе сердить і дратує.
49	Тобі траплялося робити щось таке, чого не слід було б робити.	або	Тобі не траплялося робити таке, що не слід було б робити.
50	Ти віддаєш перевагу друзям, які люблять балуватися, бігати, пустувати.	або	Ти віддаєш перевагу друзям, яким подобаються серйозніші справи.
51	Ти відчуваєш неспокій, роздратування, коли доводиться сидіти тихо і чекати, поки щось почнеться.	або	Тобі не доставляє особливого дискомфорту довге очікування чого-небудь.
52	Більш охоче ти зараз ходив би в школу.	або	Більш охоче ти зараз поїхав би подорожувати в автомобілі.
53	Буває іноді, що ти злишся на всіх.	або	Ти завжди всіма задоволений.
54	Який вчитель тобі подобається більше: м'який і поблажливий.	або	Тобі більше подобається строгий вчитель.
55	Вдома ти їси все, що пропонують.	або	Вдома ти протестуєш, коли тебе годують тим, що тобі не хочеться.

Додаток Б

Ключ до методики "Тест Кеттела"

					26	■	VI	46	■	X
		11	■	III	27	■	VII	47	■	X
		12	■	IV	28	■	VIII	48	■	XI
		13		V	29	■	IX	49	■	XI
					30	■	VI	50	■	X
		14	■	III	31	■	VII	51	■	XI
		15	■	IV	32	■	VIII	52	■	X
		16	■	V	33	■	IX	53	■	XI
					34	■	VI	54	■	X
		17	■	III	35	■	VII	55	■	XI
1	■	I		IV	36	■	VIII			
2		I	■	V	37		IX			
3	■	II			38	■	VI			
4		II	■	III	39	■	VII			
5	■	I		IV	40	■	VIII			
6		II	■	V	41	■	IX			
7	■	I			42		VI			
8	■	II		III	43	■	VII			
9		I	■	IV	44	■	VIII			
10	■	II	■	V	45		IX			

Додаток В

Нормативні дані по дитячому варіанту особового тесту Кеттела

Норми для хлопців 8-10 років										
Риси особистості	Бали в десятибальній шкалі									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	0	1-2	3	4	5	6	7	8	9	10
II	0	1	2	3	4-5	6	7	8	9	10
III	0	1	2	3	4-5	6	7	8	9	10
IV	0	-	1	2	3	4	6	6	7-8	9-10
V	0-1	2	3	4	5	6	7	-	8	9-10
VI	0	1	2	3-4	5	6	7	8	9	10
VII	0-2	3	4	5	6	7	8	-	9	10
VIII	-	0	1	2	3	4	5	6	7	8-10
IX	-	0	1	2	3	4-5	6-7	7	8	9-10
X	0	1	2	3	4-5	6	7	8	9	10
XI	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9-10

Г.Ю. Айзенк "Особистісний опитувальник" (від 10 до 15 років) ЕРІ, 1963р.

Інструкція. Прочитайте питання і дайте відповідь «так» якщо погоджуєтесь з цим питанням або відповідь «ні», якщо непогоджуєтесь. Відповідайте швидко і точно. Немає хороших та поганих відповідей.

1. Тобі подобається перебувати в галасливій та веселій компанії?
2. Чи часто ти потребуєш допомоги інших дітей?
3. Коли тебе про що-небудь запитують, ти найчастіше швидко знаходиш відповідь?
4. Буваєш ти дуже сердитим, дратівливим?
5. Чи часто у тебе міняється настрій?
6. Чи буває таке, що тобі іноді більше подобається бути одному, ніж зустрічатися з іншими дітьми?
7. Тобі іноді заважають заснути різні думки?
8. Ти завжди виконуєш все відразу, так, як тобі говорять?
9. Чи любиш ти жартувати над ким-небудь?
10. Чи було коли-небудь так, що тобі стає сумно без особливої причини?
11. Чи можеш ти сказати про себе, що ти взагалі весела людина?
12. Ти коли-небудь порушував правила поведінки в школі?
13. Чи буває так, що іноді тебе майже все дратує?
14. Тобі подобалася б така робота, де все треба робити дуже швидко?
15. Чи було коли-небудь так, що тобі довірили таємницю, а ти з якихось причин не зміг її зберегти?
16. Ти можеш без особливих зусиль розвеселити компанію нудьгуючих дітей?
17. Чи буває так, що твоє серце починає сильно битися, навіть якщо ти майже не хвилюєшся?
18. Якщо ти хочеш познайомитися з іншим хлопчиком або дівчинкою, то ти завжди першим починаєш розмову?
19. Ти коли-небудь говорив неправду?
20. Ти дуже засмучуєшся, коли на тебе кричать за що-небудь?
21. Тобі подобається жартувати і розповідати веселі історії своїм друзям?
22. Ти іноді відчуваєш себе втомленим без особливої причини?
23. Ти завжди виконуєш те, що тобі кажуть старші?
24. Ти, як правило, завжди буваєш всім задоволений?
25. Чи можеш ти сказати, що ти трохи більш образлива людина, ніж інші?
26. Тобі завжди подобається грати з іншими дітьми?
27. Чи було коли-небудь так, що тебе попросили вдома допомогти по господарству, а ти з якоїсь причини не зміг цього зробити?
28. Чи буває, що у тебе без особливої причини паморочиться голова?
29. У тебе часом буває таке відчуття, що тобі все набридло?
30. Ти любиш іноді похвалитися?
31. Чи буває таке, що перебуваючи в суспільстві інших дітей, ти найчастіше мовчиш?
32. Ти зазвичай швидко приймаєш рішення?
33. Ти жартуєш іноді в класі, особливо якщо там немає вчителя?
34. Тобі часом сняться страшні сни?
35. Чи можеш ти веселитися, не стримуючи себе в компанії інших дітей?
36. Чи буває, що ти так хвилюєшся, що не можеш всидіти на місці?
37. Тебе взагалі легко образити або засмутити?
38. Чи траплялося тобі говорити про кого-небудь погано?

39. Чи можеш ти сказати про себе, що ти безтурботна людина?
40. Якщо ти опиняєшся в дурному положенні, то ти потім довго розстроюєшся?
41. Ти завжди їж все, що тобі дають?
42. Коли тебе про щось просять, тобі завжди важко відмовляти?
43. Ти любиш часто ходити в гості?
44. Чи був хоча б раз у твоєму житті випадок, коли тобі було дуже погано?
45. Чи бувало таке, щоб ти коли-небудь грубо розмовляв з батьками?
46. Як ти думаєш, тебе вважають веселою людиною?
47. Ти часто відволікаєшся, коли робиш уроки?
48. Чи буває таке, що тобі не хочеться брати участь в загальному святкуванні?
49. Кажеш ти іноді перше, що спадає на думку?
50. Ти майже завжди впевнений, що справишся з справою, за яку взявся?
51. Буває, що ти відчуваш себе самотнім?
52. Ти звичайно соромишся заговорювати першим з незнайомими людьми?
53. Ти часто спохвачуєшся, коли вже пізно?
54. Коли хто-небудь кричить на тебе, ти теж кричиш у відповідь?
55. Чи буває, що ти стаєш дуже веселим або сумним, без особливої причини?
56. Тобі іноді здається, що важко отримати справжнє задоволення від компанії дітей?
57. На тебе впливає погода?

Обробка результатів здійснюється за трьома відносно незалежним шкалами:

1. Шкала «брехні» (оцінка достовірності результатів і самозаперечення - самоствердження):
відповідь «так» з питань: 3, 23, 41. Відповідь «ні» з питань: 4, 12, 15, 19, 27, 30, 34, 36, 45.
Сума балів за даною шкалою бажана не більше 5.
2. Шкала екстра- та інтровертності: відповідь «так» з питань:
1, 3, 9, 11, 14, 16, 18, 21, 24, 26, 32, 35, 39, 43, 50, 54. Відповідь «ні» з питань: 6, 31, 48, 52, 56.
3. Шкала нейротизму: відповідь «так» з питань: 2, 5, 7, 10, 13, 17, 20, 22, 25, 28, 29, 57.
Відповідь «ні» з питань: 34, 36, 37, 40, 42, 44, 47, 49, 51, 53, 55.

Додаток Д
Таблиця 1.

Кількісний розподіл вибірки дослідження за методикою
"Дитячий варіант особистісного теста Р. Кеттела" (хлопчики)

Етап тестування	Екстраверсія	Впевненість у собі	Емоційна збудливість	Незалежність	Розсудливість	Добросовісність	Сміливість	Практичність	Оптимізм	Самоконтроль	Незворушність
Високий рівень (8-10 балів)											
До занять в спортивних секціях	1 (6,7%)	2 (13,3%)	2 (13,3%)	-	-	-	-	2 (13,3%)	1 (6,7%)	-	3 (20%)
Під час занять в секціях (4 міс.)	1 (6,7%)	3 (20%)	1 (6,7%)	1 (6,7%)	2 (13,3%)	6 (40%)	1 (6,7%)	-	1 (6,7%)	1 (6,7%)	-
Середній рівень (4-7 балів)											
До занять в спортивних секціях	10 (66,7%)	10 (66,7%)	9 (60%)	11 (73,3%)	10 (66,7%)	12 (80%)	11 (73,3%)	10 (66,7%)	11 (73,3%)	9 (60%)	8 (53,3%)
Під час занять в секціях (4 міс.)	14 (86,6%)	12 (80%)	14 (86,6%)	12 (80%)	12 (80%)	8 (53,3%)	13 (86,6%)	13 (86,6%)	11 (73,3%)	12 (80%)	8 (53,3%)
Низький рівень (1-3 бали)											
До занять в спортивних секціях	4 (26,6%)	3 (20%)	4 (26,6%)	4 (26,6%)	5 (33,3%)	3 (20%)	4 (26,6%)	3 (20%)	3 (20%)	6 (40%)	4 (26,6%)
Під час занять в секціях (4 міс.)	-	-	-	2 (13,3%)	1 (6,7%)	1 (6,7%)	1 (6,7%)	2 (13,3%)	3 (20%)	2 (13,3%)	7 (46,6%)

Таблиця 2.

**Кількісний розподіл вибірки дослідження за методикою
"Дитячий варіант особистісного теста Р. Кеттела" (дівчатка)**

Етап тестування	Екстраверсія	Впевненість у собі	Емоційна збудливість	Незалежність	Розсудливість	Добросовісність	Сміливість	Практичність	Оптимізм	Самоконтроль	Незворушність
Високий рівень (8-10 балів)											
До занять в спортивних секціях	-	1 (8,3%)	-	-	-	-	-	1 (8,3%)	-	-	2 (16,7%)
Під час занять в секціях (4 міс.)	1 (8,3%)	2 (16,7%)	1 (8,3%)	-	2 (16,7%)	2 (16,7%)	1 (8,3%)	-	1 (8,3%)	1 (8,3%)	-
Середній рівень (4-7 балів)											
До занять в спортивних секціях	9 (75,0%)	10 (83,3%)	9 (75,0%)	9 (75,0%)	9 (75,0%)	10 (83,3%)	11 (91,7%)	7 (58,3%)	9 (75,0%)	8 (66,7%)	6 (50,0%)
Під час занять в секціях (4 міс.)	11 (91,7%)	10 (83,3%)	11 (91,7%)	12 (100%)	10 (83,3%)	9 (75,0%)	11 (91,7%)	10 (83,3%)	9 (75,0%)	9 (75,0%)	8 (66,7%)
Низький рівень (1-3 бали)											
До занять в спортивних секціях	3 (25,0%)	1 (8,3%)	3 (25,0%)	3 (25,0%)	3 (25,0%)	2 (16,7%)	1 (8,3%)	4 (33,3%)	3 (25,0%)	4 (33,3%)	4 (33,3%)
Під час занять в секціях (4 міс.)	-	-	-	-	-	1 (8,3%)	-	2 (16,7%)	2 (16,7%)	2 (16,7%)	4 (33,3%)

